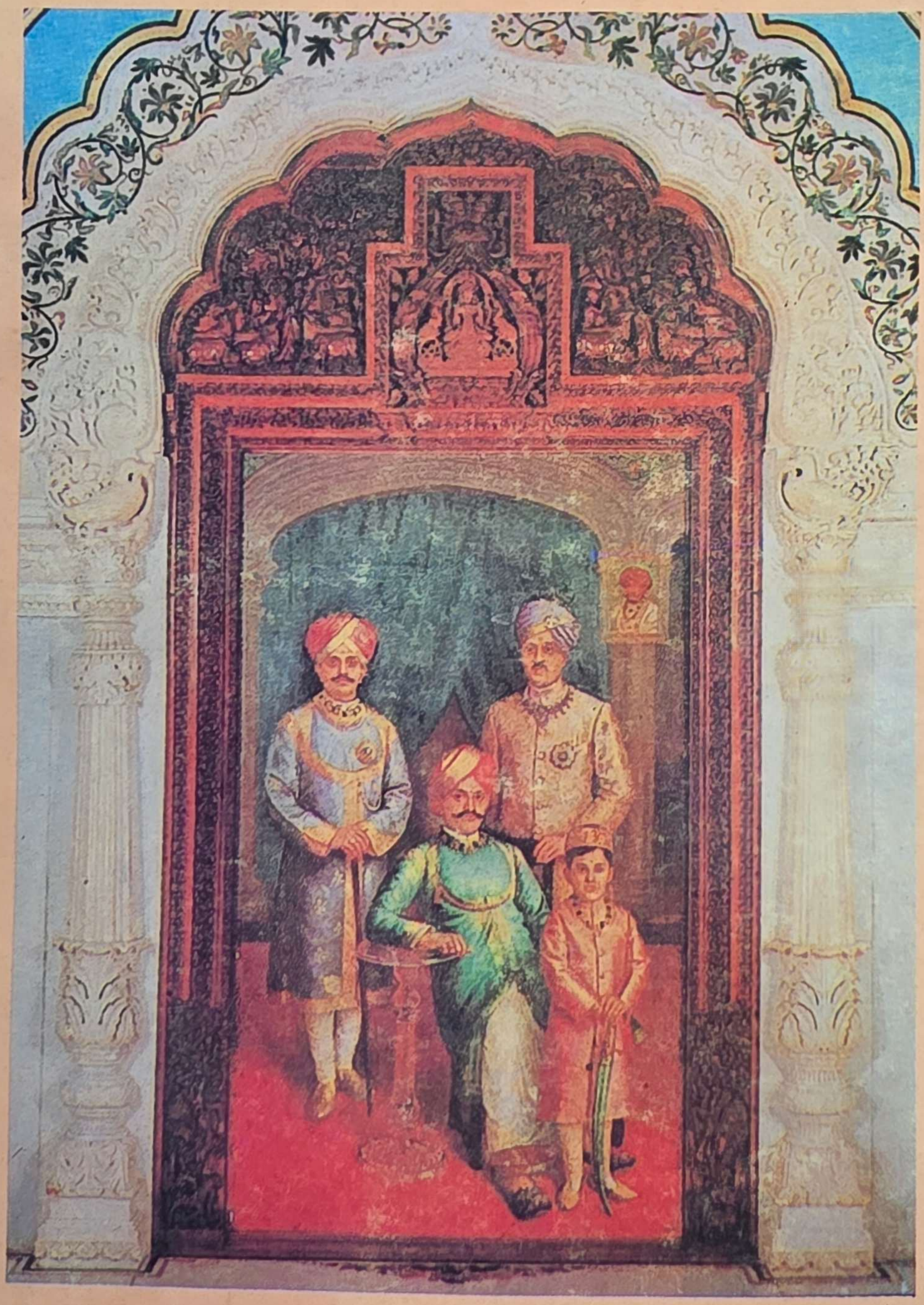
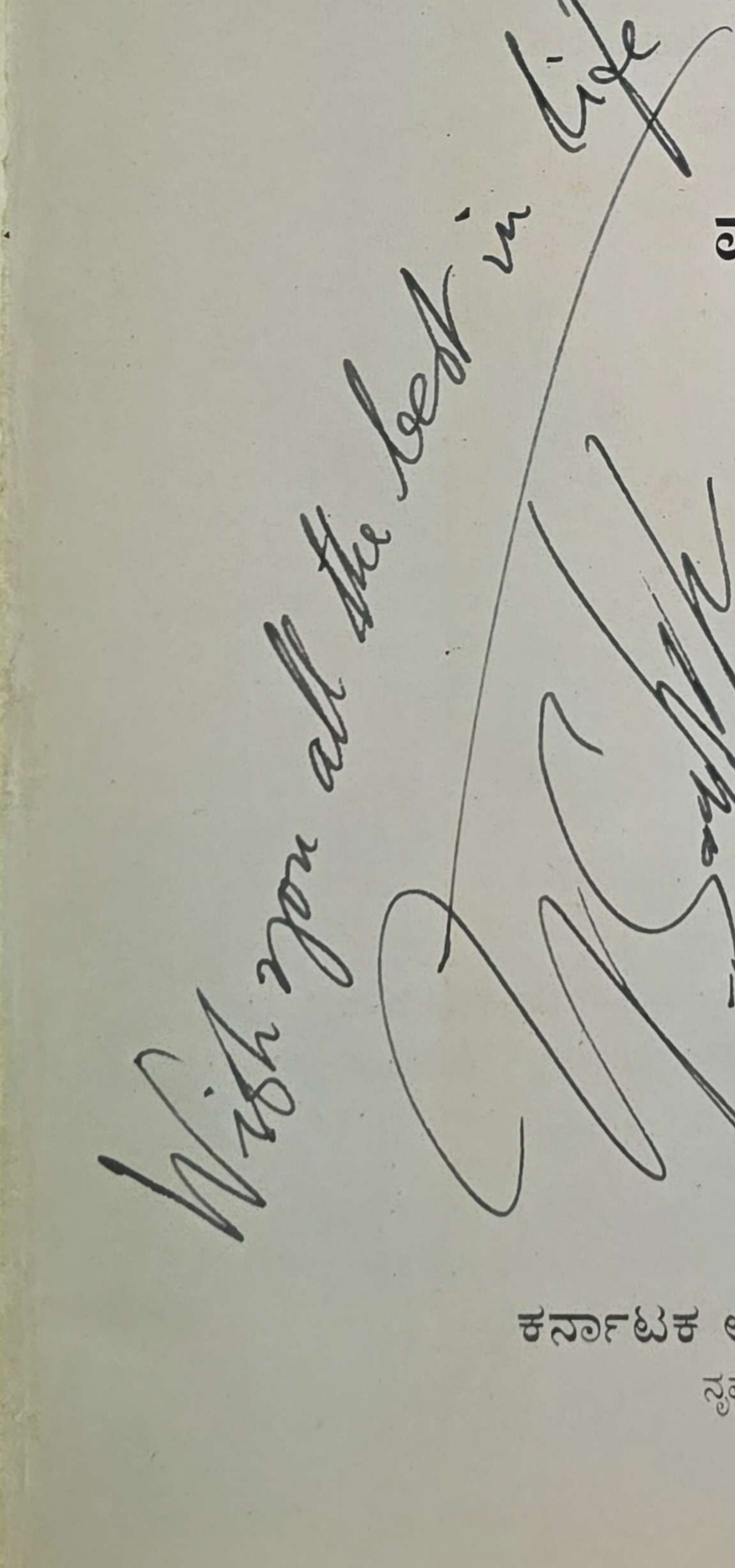
ಕರ್ನಾಟಕ ಕಲಾವಿದರ ಮಾಲೆ - 18

ವೈ. ನಾಗರಾಜು

ಕರ್ನಾಟಕ ಲಲಿತಕಲಾ ಅಕಾಡೆಮಿ

ವೈ. ನಾಗರಾಜು

ಆ. ಲ. ನರಸಿಂಹನ್

ಕರ್ನಾಟಕ ಲಲಿತಕಲಾ ಅಕಾಡೆಮಿ
ನೃಪತುಂಗ ರಸ್ತೆ, ಬೆಂಗಳೂರು-2

Y. Nagaraju : A Biography by A.L.Narasimhan.
Published by the Karnataka Lalitkala Academy,
14/3, Nrupathunga Road, Bangalore - 560 002.

General Editor : H.N.Suresh

English Translation : A.P.Niranjan

Layout : C.S.Krishna Setty.

Cover page :
The Last Four Rulers of Mysore - Y.Nagaraju-1926.
Courtesy : Directorate of Archaeology & Museums, Mysore

First Impression : 1989. Copies : 1000

Price Rs.6.00

Printed at :
Brindavan Printers & Publishers Pvt. Ltd.
Bangalore 560 004.

ವೈ.ನಾಗರಾಜು

ಜನನ : 1905

ನಿಧನ : 1979

ಅಧ್ಯಕ್ಷರ ನುಡಿ

ನಾಡಿನ ಕಲೆ ನಡೆದು ಬಂದ ದಾರಿಯನ್ನು ಸಾಧ್ಯವಾದಷ್ಟು ಮಟ್ಟಿಗೆ ದಾಖಲೆ ಮಾಡುವ ಕಾರ್ಯ ಕರ್ನಾಟಕ ಲಲಿತಕಲಾ ಅಕಾಡೆಮಿಯಲ್ಲಿ ನಿರಂತರವಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತಿದೆ. ಈ ರಾಜ್ಯದ ಹಿರಿಯ ಕಲಾವಿದರ ಕಲೆ – ಜೀವನ ಕುರಿತು ಕಿರು ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸುವ ಕಾರ್ಯವು ಸಹ ಇಲ್ಲಿ ಸಾಗುತ್ತಿದೆ.

ಇದುವರೆಗೆ ಅಕಾಡೆಮಿಯು ಈ ಮಾದರಿಯ ಹದಿನೇಳು ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ಹೊರತಂದಿದೆ. ಈ ವರ್ಷ ಮತ್ತೆ ಕೆಲವು ಹೆಸರಾಂತ ಕಲಾವಿದರ ಕಲೆ – ಜೀವನ ಕುರಿತ ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ಅಕಾಡೆಮಿ ಸಂತೋಷದಿಂದ ಪ್ರಕಟಿಸುತ್ತಿದೆ.

ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಚಿತ್ರಕಲೆಯ ಪ್ರವರ್ತಕರಾದ ಶ್ರೀ ವೈ.ನಾಗರಾಜು ಅವರ ಕಲೆ – ಜೀವನ ಕುರಿತ ಈ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಓದುಗರಿಗೆ ಅರ್ಪಿಸಲು ಸಂತೋಷವಾಗುತ್ತಿದೆ. ಈ ಕಲಾವಿದರು ಸುದೀರ್ಘ ಕಾಲ ಮೈಸೂರಿನ ಅರಮನೆಯ ಕಲಾವಿದರಾಗಿ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದ್ದಾರೆ. ವೈ.ನಾಗರಾಜು ಅವರ ಮಹತ್ವಪೂರ್ಣ ವಿದೇಶಿ ಪ್ರಯಾಣದ ಅನುಭವಗಳೂ ಸಹ ಈ ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿ ದಾಖಲಾಗಿದೆ. ಇಂದು ದೇಶ ವಿದೇಶಗಳ ಕಲಾ ಗ್ಯಾಲರಿಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ವೈ.ನಾಗರಾಜು ಅವರ ಕಲಾಕೃತಿಗಳು ಮೆರೆದಿದೆ. ಇವುಗಳೆಲ್ಲದರ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಪರಿಚಯವನ್ನು ತರುಣ ಬರಹಗಾರ ಶ್ರೀ ಅ.ಲ.ನರಸಿಂಹನ್ ಅವರು ಪ್ರಸ್ತುತ ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿ ಸಮಗ್ರವಾಗಿ ಅವಲೋಕಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಕಲಾವಿದರ ಪರಿಚಯ ಪುಸ್ತಕ ಮಾಲೆಯ ಸಂಪಾದಕತ್ವವನ್ನು ವಹಿಸಿರುವ ಶ್ರೀ ಎಚ್.ಎನ್.ಸುರೇಶ್ ಹಾಗೂ ಗ್ರಂಥಕರ್ತರಾದ ಶ್ರೀ ಅ.ಲ.ನರಸಿಂಹನ್ ಅವರಿಗೆ ಅಕಾಡೆಮಿಯ ಪರವಾಗಿ ನನ್ನ ಹೃತ್ಪೂರ್ವಕ ವಂದನೆಗಳು. ಹಾಗೆಯೇ ಪುಸ್ತಕದ ವಿನ್ಯಾಸವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟಿರುವ ಬಿ.ಸು.ಕೃಷ್ಣಸೆಟ್ಟಿ ಅವರಿಗೆ ಧನ್ಯವಾದಗಳು.

ವಿದ್ವಾಂಸರಿಗೂ, ಕಲಾ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೂ ಏಕರೂಪವಾಗಿ ಉಪಯುಕ್ತವಾಗುವ ಈ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಕಲಾಭಿಮಾನಿಗಳು ಸ್ವಾಗತಿಸುತ್ತಾರೆ ಎಂಬ ನಂಬಿಕೆ ನನಗಿದೆ.

ಆರ್.ಎಂ.ಹಡಪದ್
ಅಧ್ಯಕ್ಷರು
ಕರ್ನಾಟಕ ಲಲಿತಕಲಾ ಅಕಾಡೆಮಿ
ಬೆಂಗಳೂರು.

ವೈ. ನಾಗರಾಜು

ಕರ್ನಾಟಕದ ಚಿತ್ರಕಲೆಯು ಒಂದು ಮುಖ್ಯವಾದ ಪರಿವರ್ತನೆಯ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಇದ್ದಾಗ ಇದ್ದಂತಹ ಕಲಾವಿದರು ವೈ. ನಾಗರಾಜು. ಆ ಕಾಲ ಒಂದು ಚಿತ್ರಕಲಾ ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ , ಶೈಲಿ, ಮಾಧ್ಯಮ, ನಿರೂಪಣೆ, ಉದ್ದೇಶ ಇತ್ಯಾದಿ ಹಲವು ಪ್ರಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಬದಲಾವಣೆ ತರುತ್ತಿತ್ತು. ಅದೇ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ರಾಜಕೀಯವಾಗಿಯೂ ಸಾಮಾಜಿಕವಾಗಿಯೂ ಸಹ ಹೊಸ ಬದಲಾವಣೆಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತಿತ್ತು. ನಾಗರಾಜು ಅವರು ಇವೆರಡೂ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿಯ ಪರಿವರ್ತನೆಯನ್ನು ಅರಿತುಕೊಂಡರು. ತಮ್ಮ ಕಾಣಿಕೆಯನ್ನು ನೀಡಿದರು. ಎರಡು ಪೀಳಿಗೆಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ನಾಗರಾಜು ಮತ್ತು ಅವರಂತೆ ಕಲೆಗೆ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದ ಕೆಲವು ಸರೀಕರು ಚಿತ್ರಕಲೆಯ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯ ಪಾತ್ರವನ್ನು ವಹಿಸಿದ್ದರು. ಸಾಮಾಜಿಕವಾಗಿಯೂ ಆ ಕಾಲ ಅಷ್ಟೇ ಮುಖ್ಯವಾದುದು.

ಹಿನ್ನೆಲೆ

ಮೈಸೂರು ಅರಸರಿಗೆ ರವಿವರ್ಮ ತನ್ನ ಕೊನೆಯ ಕಂತಿನ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು 1905ರಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟ. ಅದೇ ವರ್ಷ ನಾಗರಾಜು ಜನಿಸಿದರು. ರವಿವರ್ಮ ಮರುವರುಷ ತೀರಿಕೊಂಡ (1906). ಮುಂದಿನ ವರ್ಷ (1907) ಸಹೋದರ ಹಾಗೂ ಕಲಾವಿದ ಸುಬ್ರಮಣ್ಯರಾಜು ಜನಿಸಿದರು. ಸಂಪ್ರದಾಯ ಚಿತ್ರಗಳಿಂದ ಆ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಆಧುನಿಕವೆನಿಸಿದ್ದ ನೈಜ ಶೈಲಿಯ ಚಿತ್ರಗಳ ಉಗಮವಾದ ಸಂಧಿಕಾಲವದು. ಅಜಂತೆಯ ಯುಗ, ಮೊಗಲ್ ಹಾಗೂ ದಖನಿ ಯುಗ, ಮಧ್ಯಕಾಲಕ್ಕೆ ವಿಜಯನಗರ ಹಾಗೂ ನಂತರದ ತಂಜಾವೂರು ಮತ್ತು ಮೈಸೂರು ಸಂಪ್ರದಾಯ ಶೈಲಿಯ ಚಿತ್ರಗಳ ಹಲವು ಘಟ್ಟಗಳನ್ನು ದಾಟಿದ್ದ ಮೈಸೂರು (ಕರ್ನಾಟಕ) ನೈಜ ಶೈಲಿಯನ್ನು ಅಷ್ಟೇ ಆದರದಿಂದ ಬರಮಾಡಿಕೊಂಡಿತು. ಆದರೆ ಹಿಂದಿನ ಘಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿ , ಚಿತ್ರ ರಚನೆಯ ತಂತ್ರ , ವಿನ್ಯಾಸ, ನಿರೂಪಣಾ ಶೈಲಿಗಳಲ್ಲಿ ಪರಸ್ಪರ ಭಿನ್ನತೆಯಿದ್ದರೂ ಇಡೀ ಕಲೆಯ, ಕಲಾವಿದನ ಸ್ಥಾನಮಾನಗಳಾಗಲೀ ಸಾಮಾಜಿಕ ನೆಲೆಗಟ್ಟಾಗಲೀ ಬದಲಾವಣೆಗೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲ . ಪೌರಾಣಿಕ ಕಥಾ ಸಂದರ್ಭಗಳಿಗೆ ಪೂರಕ ಚಿತ್ರಗಳಾಗುವ ಮಟ್ಟದಿಂದ ಮೇಲೇರಲಿಲ್ಲ . ರವಿವರ್ಮನ ಆಗಮನ; ಛಾಯಾಚಿತ್ರದ ಅನ್ವೇಷಣೆ; ತಂತ್ರ ಮತ್ತು ವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿ ಬದಲಾವಣೆ; ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಆಂದೋಲನ ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕ ಪ್ರಜ್ಞೆ ; ಕಲೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಇದ್ದ ಕಲ್ಪನೆ, ಧೋರಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಬದಲಾವಣೆ; ಕಲೆ ಒಂದು ಕುಲ ಕಸುಬಾಗಿದ್ದು ತಪ್ಪಿ ಬೇರೆಯವರೂ ಈ ಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ಬಂದುದು; ರಾಜಾಶ್ರಯ ಹೋಗಿ ಜನಾಶ್ರಯಕ್ಕೆ ಬಂದುದು; ಕಲೆ ಒಂದು ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸದ ಮೂಲಕ ಕಲಿಯಬಹುದು ಎನ್ನುವ ಪರಿಕಲ್ಪನೆ ಇತ್ಯಾದಿ ಹಲವಾರು ದೃಷ್ಟಿಗಳಿಂದ ನೈಜವಾದಿ (ರಿಯಲಿಸ್ಟಿಕ್)ಗಳ ಹಂತ, ಚಿತ್ರಕಲೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಅಭೂತಪೂರ್ವ ಬದಲಾವಣೆಯನ್ನು ತಂದಿತು. ಈ ಎಲ್ಲಾ ಬದಲಾವಣೆಗಳಿಗೆ ಸದ್ದು ಗದ್ದಲವಿಲ್ಲದೆ ಸಾಕ್ಷೀಭೂತರಾದವರೆಂದರೆ ನಾಗರಾಜು ಅವರು. ಆದರೆ ಜೀವಿತ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಾರಕ್ಕೆ ಬರದೇ ಹೆಚ್ಚು ಸಂಪರ್ಕವಿಲ್ಲದೆ ತಮ್ಮ ಕೃತಿ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ, ಕಾಲಧರ್ಮದೊಂದಿಗೆ ಹೊಂದಾಣಿಕೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತ, . ಸಂಸಾರ, ಜೀವನ ನಿರ್ವಹಣೆಯಲ್ಲಿ

ಬಿಡುವಿಲ್ಲದೆ, ಮಾರಾಟಕ್ಕಲ್ಲದೆ ಬೇರೆ ಕೃತಿ ರಚಿಸುವ ವೇಳೆಯಿಲ್ಲದೆ, ಮೈಸೂರನ್ನೇ ಕೊನೆಗಾಲದವರೆಗೂ ತಮ್ಮ ಕ್ಷೇತ್ರವಾಗಿ ಆಯ್ಕೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡದ್ದು ಅವರನ್ನು ಅಷ್ಟಾಗಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಗೆ ತರಲಿಲ್ಲವೆನ್ನಬಹುದು.

ಜನನ

ಸೋಮವಂಶ ಆರ್ಯ ಕ್ಷತ್ರಿಯ ಪಂಗಡಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ನಾಗರಾಜು ಅವರ ಹಿರಿಯರು ವಿಜಯನಗರದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ತಲೆಮಾರುಗಳಿಂದ ಚಿತ್ರಕಲಾವಿದರಾಗಿ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸುತ್ತಿದ್ದ ವಿಜಯನಗರದ ಪತನಾನಂತರ ಚಿತ್ರದುರ್ಗ, ತಂಜಾವೂರು, ಆಲಂಪುರ, ಜಾವಗಲ್ಲು, ಸಿರ ಇತ್ಯಾದಿ ಹಲವಾರು ಕಡೆಗಳಿಗೆ ಕಲಾವಿದರು ಚದುರಿಹೋದರು. ನಾಗರಾಜು ಅವರ ಹಿರಿಯರು ತುಮಕೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ತುರುವೇಕೆರೆಯಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿದ್ದರು. ಮೈಸೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯನ್ನು ಹೊರತುಪಡಿಸಿದರೆ ಇಂದಿಗೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಸಂಪ್ರದಾಯಕ ಭಿತ್ತಿಚಿತ್ರಗಳು ಕಂಡುಬರುವುದು ತುಮಕೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿಯೇ. ತುರುವೇಕೆರೆಯ ಬಳಿಯ ನೊಣವಿನಕೆರೆಯ ಸುಬ್ಬಣ್ಣ ಎಂಬಾತ ಕಳೆದ ಶತಮಾನದ ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ತಿಪಟೂರು ಬಳಿಯ ಕೆರೆಗೋಡಿ ರಂಗಾಪುರದಲ್ಲಿಯ ಭಿತ್ತಿಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದು ಆತನೂ ಇವರ ಹಿರಿಯ ಸಂಬಂಧಿಯೇ ಇರಬಹುದು. ತುರುವೇಕೆರೆಯಿಂದ ದಿವಾನ್ ಪೂರ್ಣಯ್ಯನವರು ಮೈಸೂರಿಗೆ ನಾಗರಾಜುಅವರ ಹಿರಿಯರನ್ನು ಕರೆದು ತಂದರು. ಅದೇ ವಂಶದಲ್ಲಿ ಯಲ್ಲಪ್ಪ, ವೀರಣ್ಣ ಮುಂತಾದವರು ಮೈಸೂರು ಅರಮನೆಯಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಗಾರರಾಗಿದ್ದರು. ಮುಂದೆ ಇವರ ವಂಶದವರೇ ಆದ ಸುಂದರಯ್ಯನವರು ಮುಮ್ಮಡಿ ಕೃಷ್ಣರಾಜ ಒಡೆಯರು, ಚಾಮರಾಜ ಒಡೆಯರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆಸ್ಥಾನ ಕಲಾವಿದರಾಗಿದ್ದರು.

ಮೈಸೂರಿನ ಜಗನ್ಮೋಹನ ಕಲಾಶಾಲೆ, ಶ್ರೀರಂಗಪಟ್ಟಣದ ದರಿಯಾದೌಲತ್ ಅಲ್ಲಿಯ ಚಿತ್ರಗಳು ಇವರ ಸಮಕ್ಷಮದಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾದವು. ಇವರ ಮಗ ಯಲ್ಲಪ್ಪ ಅವರು ಸೃಜನಶೀಲ ಚಿತ್ರ ಕಲಾವಿದರಲ್ಲದೇ ಹೋದರೂ ಅರಮನೆಯಲ್ಲಿ ಡ್ರಾಫ್ಟ್‌ಮನ್ ಆಗಿದ್ದವರು. ಇವರ ಪತ್ನಿ ಶ್ರೀಮತಿ ಕೃಷ್ಣಮ್ಮ. ನಾಲ್ಮಡಿ ಕೃಷ್ಣರಾಜ ಒಡೆಯರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹಿಂದೆ ಬೆಂಕಿ

ಬಿದ್ದು ಸುಟ್ಟುಹೋಗಿದ್ದ ಅರಮನೆಯನ್ನು ಹೊಸದಾಗಿ ಕಟ್ಟುವಾಗ ಯಲ್ಲಪ್ಪನವರು ಡಿಸೈನರಾಗಿದ್ದು ಕ್ರಮೇಣ ಅರಮನೆ ಡ್ರಾಫ್ಟ್‌ಮನ್ ಪದವಿಗೇರಿದ್ದರು. ತಮಗೆ ಪುತ್ರ ಜನನವಾಗಬೇಕೆಂದು ಶ್ರೀರಂಗಪಟ್ಟಣದ ಪಶ್ಚಿಮವಾಹಿನಿಯಲ್ಲಿ ನಾಗಪ್ರತಿಷ್ಠೆ ಮಾಡಿದ ಮೇಲೆ ಹುಟ್ಟಿದ ಮೊದಲ ಮಗನಿಗೆ ನಾಗರಾಜು ಎಂದೇ ಹೆಸರಿಸಿದರು (27, ಆಗಸ್ಟ್ 1905). ಎರಡು ವರ್ಷಗಳ ನಂತರ ಹುಟ್ಟಿದ ಇನ್ನೊಂದು ಗಂಡು ಮಗುವಿಗೆ ಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯರಾಜು ಎಂದು ಹೆಸರಿಸಿದರು (3, ಡಿಸಂಬರ್ 1907). ಅವರು ಪ್ರಖ್ಯಾತ ಕಲಾವಿದರಾಗಿ ನಮಗೆ ಇಂದಿಗೂ ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕರಾಗಿದ್ದಾರೆ.

ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ

ನಾಗರಾಜು ಅವರ ಕಿಂಡರ್ ಗಾರ್ಟನ್ ಹಂತದ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ಅವರ ಐದನೇ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಮೈಸೂರಿನ ರಾಜ ಸ್ಕೂಲ್‌ನಲ್ಲಿಯೇ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಮುಂದೆ ಐದು ವರ್ಷಗಳ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ಅಲ್ಲಿಗೇ ನಿಂತು, ತಮ್ಮ ಹತ್ತನೇ ವಯಸ್ಸಿಗೆ ಶ್ರೀ ಚಾಮರಾಜೇಂದ್ರ ಚಿತ್ರ, ಶಿಲ್ಪ, ಕರಕುಶಲ ಶಾಲೆಗೆ ಸೇರಿದರು (1915). ರಾಜ ಸ್ಕೂಲಿನಲ್ಲಿದ್ದಾಗಲೇ ಕಪ್ಪೆಯ ಜೀವನ ವಿಕಾಸಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಬರೆದ ರೇಖಾ ಚಿತ್ರವೊಂದಕ್ಕೆ ದಸರಾ ವಸ್ತು ಪ್ರದರ್ಶನದಲ್ಲಿ ಬೆಳ್ಳಿತಟ್ಟೆಯ ಬಹುಮಾನ ಬಂದಿತ್ತು (1914). ತಾತಂದಿರು ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಬಿಡುವಿನ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ರಚಿಸುತ್ತಿದ್ದುದು ಪರಂಪರಾನುಗತವಾಗಿ ಕಲೆಯ ರಕ್ತ ಮೈಯಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸುತ್ತಿದ್ದುದು, ನಾಗರಾಜು ಅವರಿಗೂ ಚಿತ್ರಕಲೆಯನ್ನೇ ತಮ್ಮ ಕ್ಷೇತ್ರವಾಗಿ ಆಯ್ದುಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಸಹಜವಾಗಿಯೇ ಅನಿಸಿರಬೇಕು.

ಆಗ ಚಾಮರಾಜೇಂದ್ರ ಶಾಲೆಗೆ ಪ್ರಿನ್ಸಿಪಾಲರಾಗಿದ್ದವರು ಹೆರಾಲ್ಡ್ .ಜಿ. ಆಲ್ಡರ್‌ಟನ್‌ರವರು, ರೇಖಾಚಿತ್ರಕ್ಕೆ ಆರ್.ಟಿ. ರಾಮಕೃಷ್ಣ ಅವರು, ಜ್ಯಾಮಿತಿಯ ಚಿತ್ರಕ್ಕೆ ಆರ್. ವೇಣುಗೋಪಾಲನಾಯ್ಡು ಅವರು, ಭಾವಚಿತ್ರಗಳಿಗೆ ಮೊದಲಿಗೆ ಕೆ. ಕೇಶವಯ್ಯ ಹಾಗೂ ನಂತರ ಆರ್.ವಿ. ನಾಯ್ಡು ಅವರು, ಸಂಯೋಜನ ಚಿತ್ರಗಳಿಗೆ ಎನ್.ಕೆ. ದೇವರ್ ಅವರು ಉಪಾಧ್ಯಾಯರುಗಳಾಗಿದ್ದರು. ಅಲ್ಲದೆ ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಮತ್ತು

ಸಾಮಾನ್ಯ ಜ್ಞಾನದ ಶಿಕ್ಷಣವೂ ಇದ್ದು ಅವುಗಳನ್ನು ಶ್ರೀನಿವಾಸಮೂರ್ತಿ ಮತ್ತು ಎಂ. ಆಲಯ್ಯನವರುಗಳು ಬೋಧಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಅಲ್ಲಿಯೇ ನಾಗರಾಜು ಅವರು ಐದು ವರ್ಷದ ಕೋರ್ಸ್ ಮುಗಿಸಿದರು. ಆಗ ಕರ್ನಾಟಕದ ಮೈಸೂರು ಪ್ರದೇಶದವರು ಮದ್ರಾಸ್‌ನ ಚಿತ್ರಕಲಾ ಪರೀಕ್ಷೆಗಳಿಗೂ, ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದವರು ಮುಂಬೈನ ಜೆ.ಜೆ. ಕಲಾಶಾಲೆಗೂ ಇಲ್ಲಿದ್ದುಕೊಂಡೇ ಅಂಚೆ ಮೂಲಕ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಿ ಪರೀಕ್ಷೆಗಳಿಗೆ ಕಟ್ಟಬಹುದಿತ್ತು. ಅಂತೆಯೇ ನಾಗರಾಜ್ ಅವರು ಮದ್ರಾಸ್ ಸರ್ಕಾರದ ಡ್ರಾಯಿಂಗ್, ಪೈಂಟಿಂಗ್, ಡಿಸೈನ್, ಜೆಮಿಟ್ರಿಕಲ್ ಡ್ರಾಯಿಂಗ್ ಪರೀಕ್ಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ತೀರ್ಣರಾಗಿ ಡಿಪ್ಲೊಮಾ ಪದವೀಧರರಾದರು (1921). ಇದಲ್ಲದೆ ಚಾಮರಾಜೇಂದ್ರ ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿಯೇ 1922ರ ವರೆಗೆ ಉನ್ನತ (ಅಡ್‌ವಾನ್ಸ್) ಚಿತ್ರಕಲೆ ಹಾಗೂ ಲಲಿತಕಲೆಯ ವರ್ಕ್‌ಶಾಪ್ ಪ್ರಾಕ್ಟೀಸ್ ಸಹ ಮಾಡಿದರು. ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ವಾಣಿಜ್ಯೋದ್ಯಮ ಕಲಾಕೃತಿಗಳು ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಎಂಪೈರ್ ಪ್ರದರ್ಶನದಲ್ಲಿ ಪ್ರದರ್ಶಿತವಾದುವು (1924). ನಾಗರಾಜು ಅವರು ತಮ್ಮ ಕಲಾ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸವನ್ನು ಪೂರೈಸಿದಾಗ ಆಲ್ಡರ್ ಟನ್‌ರವರು 'He is a heriditary artist of considerable abilities' ಎಂದು ಯೋಗ್ಯತಾ ಪತ್ರದಲ್ಲಿ ಬರೆದುಕೊಟ್ಟರು.

ಅರಮನೆ

ತಂದೆ ಯಲ್ಲಪ್ಪನವರು ಅರಮನೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದುದು ಮಿರ್ಜಾ ಇಸ್ಮಾಯಿಲ್ ಅವರನ್ನು ಕಾಣುವುದು, ಅವರ ಬಳಿ ನಾಗರಾಜು ಅವರ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ತೋರಿಸಿ ಮುಂದಿನ ಜೀವನೋಪಾಯಕ್ಕೆ ಸಲಹೆ ಕೇಳುವುದು ಕಷ್ಟವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಮಿರ್ಜಾರವರು ಚಿತ್ರಕಲೆ ಹಾಗೂ ಕಲಾವಿದರ ಬಗ್ಗೆ ವಿಶೇಷವಾದ ಒಲವು ಇರಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಸಾಹಿತಿ, ದಾರ್ಶನಿಕರಾಗಿದ್ದ ಡಿ.ವಿ.ಜಿ. ಅವರಿಗೆ ಬರೆಯುವ ಪತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಕಲೆಯನ್ನು ಕುರಿತು ಚರ್ಚಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ದಿವಾನರಾಗುವ ಮೊದಲೇ ವೆಂಕಟಪ್ಪನವರನ್ನು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸಿ ಅವರ ಕಲೆಯ ಬೆಳವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಉತ್ಸಾಹ ತೋರಿಸಿದ್ದವರು. ಅರಮನೆಯ ಸಂಬಂಧ ತಂದೆಗಿದ್ದರೂ ಮಗನಿಗೆ ಇರಲಿಲ್ಲ. ನಾಗರಾಜು ಅವರು ಚಾಮರಾಜ ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಕಲಿಯುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಒಮ್ಮೆ ಯುವರಾಜರು ಬಂದು ಉಳಿದಂತೆ ಇವರ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ನೋಡಿ ಮೆಚ್ಚಿಕೊಂಡಿದ್ದರು (1916).

ನಾಗರಾಜು ಅವರ ಪರಿಚಯ ಮಾಡಿಕೊಂಡ ಮಿರ್ಜಾರವರು ಅವರು ರಚಿಸಿದ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ನಾಲ್ಮಡಿ ಕೃಷ್ಣರಾಜ ಒಡೆಯರಿಗೆ ತೋರಿಸಿದರು. ಮಹಾರಾಜರು ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವನ್ನು ಅರಮನೆಯಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಲು ಆರಿಸಿ, ನಗದು ಬಹುಮಾನಕ್ಕೆ ಅಪ್ಪಣೆ ಮಾಡಿದರು. ಕೆಲವೇ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ (1-12-1922) ನಾಗರಾಜು ಅವರನ್ನು ಮೈಸೂರು ಅರಮನೆಯ ಚಿತ್ರಕಾರರಾಗಿ ನೇಮಿಸಿಕೊಂಡರು. ಆಗ ನಾಗರಾಜು ಅವರಿಗೆ ಕೇವಲ ಹದಿನೆಂಟು ವರ್ಷಗಳು. ಮುಂದೆ ಆಗಾಗ ರಾಜರ, ಅವರ ಪರಿವಾರದವರ ಭೇಟಿ ಆಗುತ್ತಿತ್ತು. ಮೈಸೂರಿನ ಡಾಲಿ ಅವಿನ್ಯೂ ರಸ್ತೆಯಲ್ಲಿ ಒಮ್ಮೆ ಚಿತ್ರ ಬಿಡಿಸುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಕೃಷ್ಣರಾಜ ಒಡೆಯರಿಗೆ ಪ್ರಥಮ ಪರಿಚಯವಾಯಿತು. ಇನ್ನೊಮ್ಮೆ ಪ್ರಭುಗಳು ಬೇಸಿಗೆ ಅರಮನೆಯಲ್ಲಿ ಇವರು ರಚಿಸಿದ ತೈಲಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಖುದ್ದಾಗಿ ಪರಿಶೀಲಿಸಿದರು. ಈಗ ಅರಮನೆಯ ಉತ್ತರ ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಅಮೃತ ಶಿಲೆಯ ಮೆಟ್ಟಿಲುಗಳ ಹತ್ತಿರದ ಮಾಳಿಗೆಯಲ್ಲಿ ನಾಗರಾಜು ಅವರ ಸ್ಟುಡಿಯೋ ಇತ್ತು. ಒಮ್ಮೆ 7 × 10 ಅಡಿಯ ತೈಲ ಚಿತ್ರವೊಂದನ್ನು ಇವರೊಬ್ಬರೇ ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಮಹಾರಾಣಿ ಲಕ್ಷ್ಮಿವಿಲಾಸ ಸನ್ನಿಧಾನದವರು ಬಂದು ನೋಡಿ ಇಷ್ಟು ದೊಡ್ಡ ಚಿತ್ರವನ್ನು ಒಬ್ಬರೇ ಬರೆಯುತ್ತಿರುವ ಬಗ್ಗೆ ಆಶ್ಚರ್ಯಪಟ್ಟು ಬೇರೆ ಯಾರಾದರೊಬ್ಬರನ್ನು ಸಹಾಯಕ್ಕೆ ಇರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಾರದೇ ಎಂದು ಕೇಳಿದರಂತೆ. ಇನ್ನೊಮ್ಮೆ ಕೆಲ ಐರೋಪ್ಯ ಮಹಿಳೆಯರು ಇವರ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಕಂಡು "ಮಹಾರಾಜರು ನಿಮ್ಮಿಂದ ಅದ್ಭುತವಾದದ್ದನ್ನು ಸಾಧಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ" ಎಂದರಂತೆ, ಆಗ ನಾಗರಾಜು ಅವರು ನಮ್ರವಾಗಿ "ಎಲ್ಲ ಮಹಾರಾಜರ ಕೃಪೆ" ಎಂದು ಮಾರುತ್ತರ ನೀಡಿದರು. ನಾಗರಾಜು ಅವರು ಅರಮನೆಯ ಪೂಜಾಮಂದಿರದಲ್ಲಿ ಪೂಜೆಗೋಸ್ಕರ ಗಾಯತ್ರಿಯ ಚಿತ್ರವನ್ನು ತೈಲವರ್ಣದಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿಕೊಟ್ಟರು. ಅದನ್ನು ಸಂಧ್ಯಾವಂದನೆಯ ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿ ಮುದ್ರಿಸಿ ಅರಮನೆಯಲ್ಲಿ ಹಂಚಿದರು.

ರಾಜ, ಯುವರಾಜರುಗಳ, ರಾಣಿಯರ-ರಾಜಕುಮಾರಿಯರ, ರಾಜಪರಿವಾರದ, ಅಧಿಕಾರಿಗಳ ಅನೇಕ ಭಾವಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ರೂಪದರ್ಶಿಯಾಗಿ ಎದುರಿಗೆ ಕುಳ್ಳಿರಿಸಿ ರಚಿಸಿದ್ದು ಹಾಗೂ ಮಹಾರಾಜರೇ ಕೆಲವು ಚಿತ್ರಗಳ ಬಗ್ಗೆ ನೇರವಾಗಿ ನಿರ್ದೇಶಿಸಿದ್ದು ರಾಜು ಅವರು ಆಸ್ಥಾನ

ಕಲಾವಿದರಾಗಿ ಅರಸರ, ಅರಮನೆಯ ವಿಶ್ವಾಸಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರರಾಗಿದ್ದವರು ಎಂಬುದನ್ನು ಎತ್ತಿ ತೋರಿಸುತ್ತದೆ.

ವಿದೇಶ ಪ್ರಯಾಣ

ಹಳೆಯ ಮೈಸೂರು ಪ್ರಾಂತ್ಯದಿಂದ ವಿದೇಶಕ್ಕೆ ಹೊರಟ ಪ್ರಥಮ ಕಲಾವಿದರೆಂದರೆ ಪ್ರಾಯಶಃ ನಾಗರಾಜು ಅವರೇ. ಅದೂ ಅರಮನೆಯಿಂದ ಯುವರಾಜರೊಡನೆ ಹೋಗಿ ಬರುವ ಅವಕಾಶ ದೊರೆತದ್ದು ಅವರೊಬ್ಬರಿಗೆ ಮಾತ್ರ. ಚಾಮುಂಡಿ ವಿಹಾರ ಅರಮನೆಯಲ್ಲಿ ಒಮ್ಮೆ ಕಂಠೀರವ ನರಸಿಂಹರಾಜ ಒಡೆಯರ ಭಾವಚಿತ್ರವನ್ನು, ಅವರನ್ನು ರೂಪದರ್ಶಿಯಾಗಿ ಕುಳ್ಳಿರಿಸಿ ಚಿತ್ರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾಗ, ನಾಗರಾಜು ಅವರಿಗೆ "ಫ್ರಾನ್ಸ್, ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್ ಇತ್ಯಾದಿ ದೇಶಗಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ಅಲ್ಲಿಯ ಚಿತ್ರಕಲಾ ಪ್ರದರ್ಶನಗಳು, ಕಲಾ ಸಂಗ್ರಹಾಲಯಗಳನ್ನು ನೋಡಿ ಬರಬಾರದೇ" ಎಂದು ಯುವರಾಜರು ಕೇಳಿದರಂತೆ ಆಗ "ಅಪ್ಪಣೆ ಆದರೆ ಆಗಬಹುದು" ಎಂದು ವಿನಮ್ರರಾಗಿ ಉತ್ತರಿಸಿದರು ರಾಜು ಅವರು. ಈ ಹಿಂದೆಯೇ ವೆಂಕಟಪ್ಪನವರು ವಿದೇಶಕ್ಕೆ ಹೋಗಲು ಇಷ್ಟಪಟ್ಟಿದ್ದರು. ಅರಮನೆಗೆ ತಮ್ಮ ಇಷ್ಟವನ್ನು ಹೇಳಿಯೂ ಇದ್ದರು. ಅರಮನೆಯೂ ಭಾಗಶಃ ಒಪ್ಪಿತ್ತು. ಆದರೆ ಎರಡನೇ ಮಹಾ ಯುದ್ಧದಿಂದಾಗಿ ತಪ್ಪಿಹೋಗಿತ್ತು. ಅವರೆಂದೂ ಹೋಗಲಿಲ್ಲ. ರಾಜು ಅವರು ಒಪ್ಪಿದ್ದು ಯುವರಾಜರು ಕೃಷ್ಣರಾಜ ಒಡೆಯರಲ್ಲಿ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಿದರು. ಯುವರಾಜರು ಆ ವೇಳೆಗೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಸಲ ವಿದೇಶ ಪ್ರಯಾಣ ಮಾಡಿದ್ದರು. ಕೃಷ್ಣರಾಜ ಒಡೆಯರು ಉದ್ಯಮ, ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ, ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪ, ಆರ್ಥಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಇತ್ಯಾದಿ ಹಲವು ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಗತಿ, ಆಧುನಿಕತೆಗಳನ್ನು ತಂದು ಮೈಸೂರನ್ನು ಒಂದು ಆದರ್ಶ ರಾಜ್ಯವನ್ನಾಗಿಸಿದ್ದು ತಿಳಿದ ವಿಷಯವೇ ಆಗಿದೆ. ಅಂತೆಯೇ ಚಿತ್ರಕಲಾ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿಯೂ ಆಗುತ್ತಿದ್ದ ಬದಲಾವಣೆಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಿದ್ದರು. ನಾಗರಾಜು ಅವರನ್ನು ಕಳಿಸಲು ಒಪ್ಪಿದ್ದು, ಕಲಾವಿದರಾಗಿ ಅಲ್ಲ ಕಲಾ ನಿರೀಕ್ಷಕರಾಗಿ (as a Student) (1927). ನಾಗರಾಜುರವರು ಯುವರಾಜರೊಂದಿಗೆ ಬೊಂಬಾಯಿನಿಂದ 'ರಾಜಪುಟಾಣ' ಎಂಬ ಹಡಗಿನಲ್ಲಿ ಏಡನ್, ಸುಯಾಜ್, ಮಾರ್ಸಿಲೆಸ್‌ಗೆ ಹೋಗಿ, ಅಲ್ಲಿಂದ ರೈಲಿನಲ್ಲಿ ಪ್ಯಾರಿಸ್ಸಿಗೆ ಹೋದರು. ಅಲ್ಲಿ Le Salon Art exhibition; Lourve Museum

and Art Gallery; Lusem Bourge Art Museum; Varsaillas Museum; Pantheon ಹಾಗೂ ಕಲಾವಿದ ಲುಕಾರ್ತನ ಕಲಾ ಸ್ಟುಡಿಯೋಗಳನ್ನು ಸಂದರ್ಶಿಸಿದರು. ನಂತರ ಲಂಡನ್‌ಗೆ ಪ್ರಯಾಣಿಸಿದರು. ಅಲ್ಲಿ Royal Institute of Painters in Water Colour; Royal Academy Exhibition; National Art Gallery; Royal Society of Painters in Water Colour; Victoria and Albert Museum; Wallace Collection Art Gallery; Tata Art Gallery; National Portrait Gallery; Royal College of Art; Indian Museum; British Museum; Diploma Gallery ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ನೋಡಿದರು.

ಲಂಡನ್‌ನ ರಾಯಲ್ ಕಾಲೇಜ್ ಆಫ್ ಆರ್ಟ್ಸ್‌ನ ಪ್ರಿನ್ಸಿಪಾಲರಾಗಿದ್ದ ಎಂ. ವಿಲಿಯಂ ರೋತನ್ ಸ್ಟೋನ್‌ರವರನ್ನು ಭೇಟಿಯಾಗಿ ಕಾಲೇಜು ಸೇರಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದ್ದು ಪ್ರವೇಶ ಪರೀಕ್ಷೆಯೂ ಆಯಿತು. ಪುರುಷನೊಬ್ಬ ನಿಂತ, ಸ್ತ್ರೀಯೊಬ್ಬಳು . ಕುಳಿತ ನ್ಯೂಡ್ ಸ್ಟಡಿಯ ಪೆನ್ಸಿಲ್ ರಚನೆಯನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಾರ್ಥವಾಗಿ ನೀಡಿದರು. ತೃಪ್ತಿಕರವಾಗಿ ಮಾಡಿದ ಚಿತ್ರ ಕಂಡು ಕಾಲೇಜಿಗೆ ಸೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಪ್ರಿನ್ಸಿಪಾಲರು ಒಪ್ಪಿದ್ದರು. ಮೈಸೂರಿನಿಂದ "ನಾಗರಾಜು ಅವರು ಇಷ್ಟಪಟ್ಟಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಯುವರಾಜರಿಗೆ ಅವಶ್ಯಕತೆಯಿದೆ ಎನಿಸಿದಲ್ಲಿ , ನಾಗರಾಜು ಅವರು ಲಂಡನ್‌ನಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಕಲಾ ವ್ಯಾಸಂಗ ಮಾಡಲು ಮಹಾರಾಜರ ಅಭ್ಯಂತರವೇನೂ ಇಲ್ಲ" ವೆಂದು ಯುವರಾಜರಿಗೆ ಕೇಬಲ್ ಕಳಿಸಿದರು. ಆದರೆ ಆ ವೇಳೆಗೆ ರಾಯಲ್ ಕಾಲೇಜಿಗೆ ಬೇಸಿಗೆಯ ರಜೆ ಬಂದಿತ್ತು. ನಾಗರಾಜು ಅವರಿಗೂ ಮರು ಪ್ರಯಾಣದ ಟಿಕೇಟು ತೆಗೆದಾಗಿತ್ತು. ಕೃಷ್ಣರಾಜ ಒಡೆಯರ ರಜತವರ್ಧಂತಿಯ ಉತ್ಸವವಿದ್ದು (1927) ಆ ವೇಳೆಗೆ ಮರಳಿ ಬಂದರು. ಮಹಾರಾಜರಿಗೆ ವರದಿ ಒಪ್ಪಿಸಿದರು. ಮಹಾರಾಜರಿಗೂ ಸಮಾಧಾನವಾಯಿತು. ಚಿತ್ರಕಲೆಯಲ್ಲಿ ಇನ್ನಷ್ಟು ಸಾಧಿಸಬಹುದೆಂಬ ನಂಬಿಕೆ, ಆತ್ಮ ವಿಶ್ವಾಸ ನಾಗರಾಜು ಅವರಿಗೆ ಬಂದಿತು.

ಸನ್ಮಾನ

ನಾಗರಾಜು ಅವರು ಇನ್ನೂ ರಾಜ ಸ್ಕೂಲ್‌ನಲ್ಲಿ ಇರುವಾಗಲೇ, ತಮ್ಮ ಹತ್ತನೇ ವರ್ಷದಲ್ಲೇ ದಸರಾ ಉತ್ಸವಕ್ಕೆ ಕೃತಿಯೊಂದನ್ನು ಕಳಿಸಿ ಬೆಳ್ಳಿ

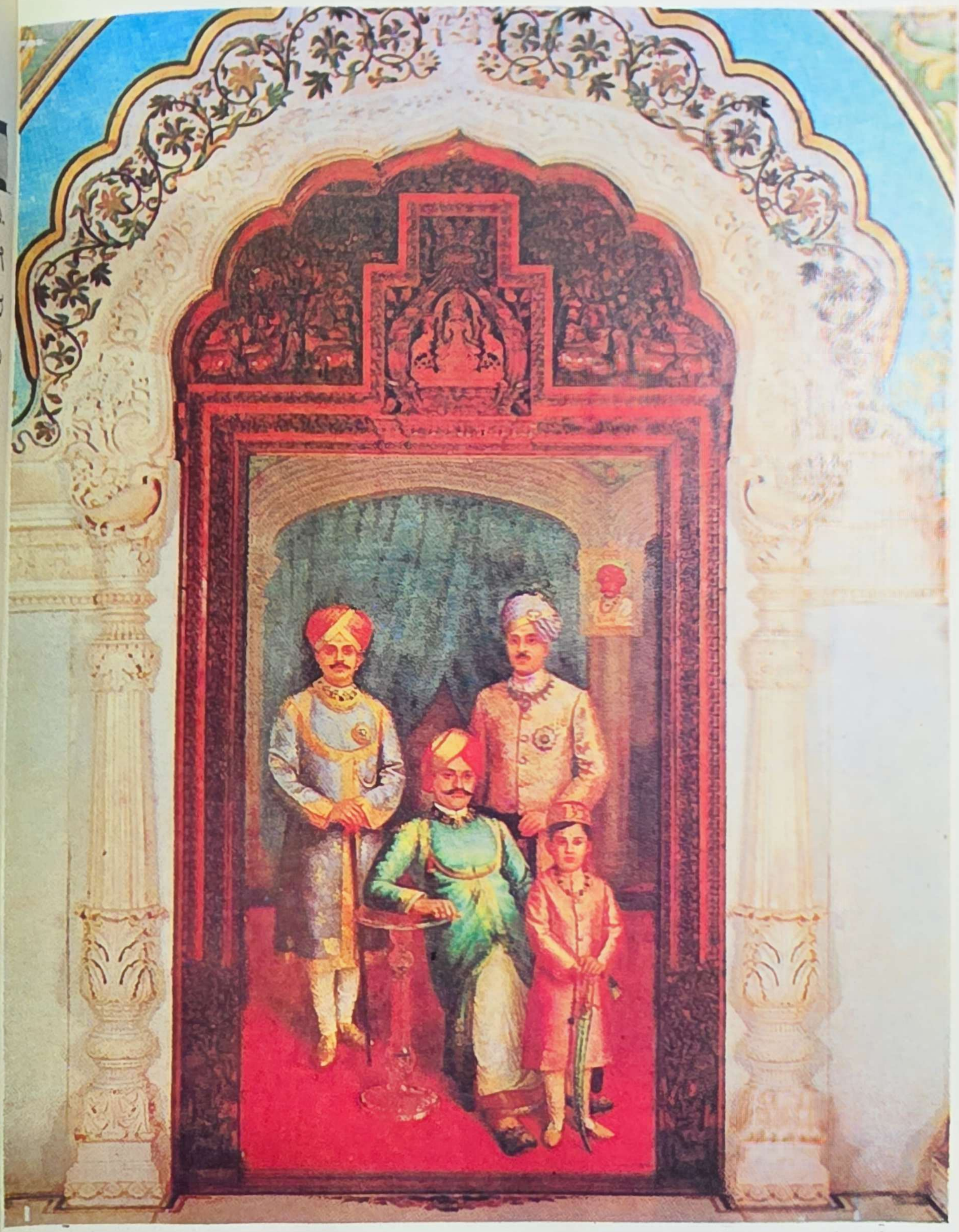
ತಟ್ಟೆಯನ್ನು ಪಾರಿತೋಷಕವಾಗಿ ಸ್ವೀಕರಿಸಿದ್ದರು. 22-8-1965ರಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಕಲಾ ಪರಿಷತ್ತು ವಿಧಾನಸೌಧದಲ್ಲಿ ಸನ್ಮಾನಿಸಿ ಬಿನ್ನವತ್ತಳೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿತು. ರಾಜ್ಯ ಲಲಿತ ಕಲಾ ಅಕಾಡೆಮಿಯವರು 1972ರಲ್ಲಿ ''ರೂಪ ಚಿತ್ರ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ನಾಗರಾಜು ಅವರು ದೊಡ್ಡ ಹೆಸರು ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಕಟ್ಟುನಿಟ್ಟಿನ ಸ್ವಚ್ಛ ಬಾಳನ್ನು ನಡೆಸಿದ ಹಿರಿಯ ಕಲಾವಿದರು'' ಎಂದು ಹೇಳಿ ಸನ್ಮಾನಿಸಿತು. ಶ್ರೀ ಸೋಮವಂಶ ಆರ್ಯ ಕ್ಷತ್ರಿಯರ ಸಮ್ಮೇಳನದಲ್ಲಿ 20-1-1973ರಂದು ನಾಗರಾಜು ಅವರನ್ನು ಸನ್ಮಾನಿಸಿತಲ್ಲದೆ 'ಚಿತ್ರಕಲಾ ಪ್ರವೀಣ' ಎಂಬ ಪ್ರಶಸ್ತಿಯಿತ್ತು ಗೌರವಿಸಿತು. ದರ್ಬಾರ್ ಹಾಲ್‌ನ ಸೀಲಿಂಗ್‌ನಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರ ಬರೆಯಲು ಕರಡು ಪ್ರತಿಗಳ ಸ್ಪರ್ಧೆ ಇರಿಸಿದಾಗ ಇವರಿಗೂ ಒಂದು ಬಹುಮಾನ ಬಂತು. ಇನ್ನೊಮ್ಮೆ ಅರಮನೆ ಪೆನ್ಸಿಲ್ ಸ್ಕೆಚ್‌ಗೆ ರೂ. 150ಗಳ ಪಾರಿತೋಷಕ ಬಂದಿತು.

ಡಿಪ್ಲೊಮಾ ಓದುತ್ತಿದ್ದಾಗ ರಚಿಸಿದ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಕಂಡು ಮಹಾರಾಜರು ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವನ್ನು ಆಯ್ಕೆಮಾಡಿ ಪಡೆದುಕೊಂಡು ಸಂಭಾವನೆ ಅನುಗ್ರಹಿಸಿದ್ದರು. ನಂತರ ಅರಮನೆಯ ಗೌರವ ಕಲಾವಿದರಾಗಿ, ಆಯ್ಕೆಯಾದ ಮೇಲೆ ರಾಜ ಪರಿವಾರದವರ ತೈಲ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಬರೆಯತಿಳಿಸಿ ಪ್ರತಿ ಚಿತ್ರಗಳಿಗೆ ನೂರು ರೂಪಾಯಿ ಸಂಭಾವನೆ ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಮೂರು ಹಾಗೂ ಐದು ಅಡಿ ಅಳತೆಯ ಚಿತ್ರಗಳಿಗೆ ಐನೂರು ರೂಪಾಯಿಗಳ ತನಕ ಮಜೂರಿ ದೊರೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ವಿದೇಶಕ್ಕೆ ಹೋದಾಗ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿವೇತನವೆಂಬತೆ ಮಾಹೆಯಾನ ಇನ್ನೂರ ಐವತ್ತು ರೂಪಾಯಿಗಳು ನೀಡಲಾಯಿತು. ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ ದಸರಾ ಮೆರವಣಿಗೆಯ ಚಿತ್ರಗಳಿಗೆ ದೊಡ್ಡವಕ್ಕೆ ಸಾವಿರ ಹಾಗೂ ಚಿಕ್ಕವಕ್ಕೆ ಮುನ್ನೂರು ರೂಪಾಯಿಗಳಂತೆ ಸ್ವೀಕರಿಸಿದರು. ಮಹಾರಾಜ, ಮಹಾರಾಣಿಯವರು ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಇವರ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಕಂಡು ಸಂತೋಷದಿಂದ ಬಹುಮಾನಿಸಿದ್ದುಂಟು. ವಿಶ್ವೇಶ್ವರಯ್ಯ ಅವರ ಚಿತ್ರ ರಚಿಸಿದಾಗಲೂ ಅವರು ಧನರೂಪದಲ್ಲಿ ಬಹುಮಾನಿಸಿದರು. ಉಳಿದವರಂತೆ 1957ರಲ್ಲಿ ಅರಮನೆಯಿಂದ ನಿವೃತ್ತಿಗೊಳಿಸಿದಾಗ, ಅದುವರೆಗೆ ಬರುತ್ತಿದ್ದ ಮಾಹೆಯಾನ ಐವತ್ತು ರೂಪಾಯಿಗಳ ಮರ್ಯಾದೆ ನಿಂತುಹೋಯಿತು.

ಸಂಸಾರ

ನಾಗರಾಜು ಅವರ ವೈಯಕ್ತಿಕ ವಿಷಯ ತಿಳಿದುಬರುವುದು ಕಡಿಮೆ. ಕಾರಣ ಅವರು ಮಿತಭಾಷಿ ಹಾಗೂ ಇಡೀ ಜೀವನವನ್ನು ಕಲೆಗೆ ತೊಡಗಿಸಿಕೊಂಡವರು. ಮೊದಲು ಅರಮನೆಯಲ್ಲಿ ನಂತರ ಉದರ ನಿರ್ವಹಣೆಗೆ ಸ್ಟುಡಿಯೋದಲ್ಲಿ ನಿರಂತರವಾಗಿ ಚಿತ್ರಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಅವರು ಕಾಲವನ್ನು ಸುಮ್ಮನೆ ವ್ಯಯ ಮಾಡುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ . ಹಾಗಾಗಿ ಗೆಳೆಯರು, ಆಪ್ತರು ತೀರಾ ಕಡಿಮೆ. ಓದುತ್ತಿದ್ದಾಗಲು ಸಂಜೆಯ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಕಲಾ ಕೇಶವಯ್ಯನವರ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಭಾವಚಿತ್ರ ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಅದಕ್ಕೂ ಮೊದಲು ತಾತ, ತಂದೆಯವರೊಂದಿಗೆ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಬಿಡುವಿನ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಜೀವನದ ಕೊನೆಯವರೆಗೂ ಅವರ ಕೈ ಕುಂಚವನ್ನು ಹಿಡಿದೇ ಇತ್ತು. ನಿಧನರಾದ ದಿನದಂದೂ (2-8-1979) ಸಹ ಸ್ಟುಡಿಯೋವಿಗೆ ಚಿತ್ರವೊಂದನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಿ ಬಣ್ಣ ತುಂಬಲು ತಂದಿದ್ದರು. ಮನೆಯ ಬಳಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಕುಸಿದು ಬಿದ್ದ ಅವರು ಅಂದೇ ನಿಧನರಾದರು.

ಅರಮನೆಗೆ ಸೇರಿದ ತರುಣದಲ್ಲಿಯೇ ಅವರಿಗೆ ಬೆಂಗಳೂರಿನ ಶ್ರೀಮತಿ ಗೌರಮ್ಮನವರೊಂದಿಗೆ ವಿವಾಹವಾಯಿತು. ಎರಡು ಗಂಡು ಹಾಗೂ ಮೂರು ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಜನ್ಮನೀಡಿ ಅವರು ತೀರಿಕೊಂಡರು. ನಂತರ ಶ್ರೀಮತಿ ಕಮಲಮ್ಮನವರೊಂದಿಗೆ ವಿವಾಹವಾಯಿತು. ಅವರೂ ಸಹ ಎರಡು ಗಂಡು ಮತ್ತು ಮೂರು ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಜನ್ಮನೀಡಿದರು. ಮಕ್ಕಳು ಚಿತ್ರಕಲೆಯನ್ನೇ ತಮ್ಮಕ್ಷೇತ್ರವಾಗಿ ಆಯ್ಕೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳದಿದ್ದರೂ ಕೆಲವರಿಗಾದರೂ ಕಲೆಯಲ್ಲಿ ಅಭಿರುಚಿ ಆಸಕ್ತಿ ಮೂಡಿಬಂದಿದೆ. ಕರ್ನಾಟಕ ವಿದ್ಯುತ್ ನಿಗಮದಲ್ಲಿರುವ ಒಬ್ಬ ಪುತ್ರ ಶ್ರೀ ಸುಬ್ರಮಣ್ಯರಾಜು ಅವರು ಪ್ರಸ್ತುತ ಲೇಖನಕ್ಕಾಗಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಮಾಹಿತಿ ನೀಡಿದರು. ಹಿರಿಯ ಮಗ ಶ್ರೀ ಜಯಸುಂದರರಾಜರವರು ರಾಣೆ ಬೆನ್ನೂರಿನಲ್ಲಿರುವ ಇಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ ಕಾಲೇಜಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರೊಫೆಸರ್ ಆಗಿದ್ದಾರೆ. ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಪುತ್ರ ಶ್ರೀ ರಾಜ್ಯ ಕಾಮಗಾರಿ ಇಲಾಖೆಯಲ್ಲಿರುವ ಶ್ರೀ ಶಂಕರರಾಜು ಅವರು ಮೈಸೂರಿನಲ್ಲಿ ತಂದೆಯವರಿದ್ದ ಮನೆಯಲ್ಲೆ ಇದ್ದು ಅವರ ಕೆಲವು ಅಮೂಲ್ಯ ಕೃತಿಗಳ ರಕ್ಷಣೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ನಾಗರಾಜು ಅವರ ಸಹೋದರ

ಮೈಸೂರಿನ ರಾಜವಂಶದ
ಕೊನೆಯ ನಾಲ್ಕು ಜನ ರಾಜರುಗಳು

The last Four Rulers of Mysore

ಯಲ್ಲಪ್ಪ
ವೈ. ನಾಗರಾಜು ಅವರ ತಂದೆ

Yellappa
Father of Y.Nagaraju

ಕೃಷ್ಣಮ್ಮ
ವೈ. ನಾಗರಾಜು ಅವರ ತಾಯಿ

Krishnamma
Mother of Y.Nagaraju

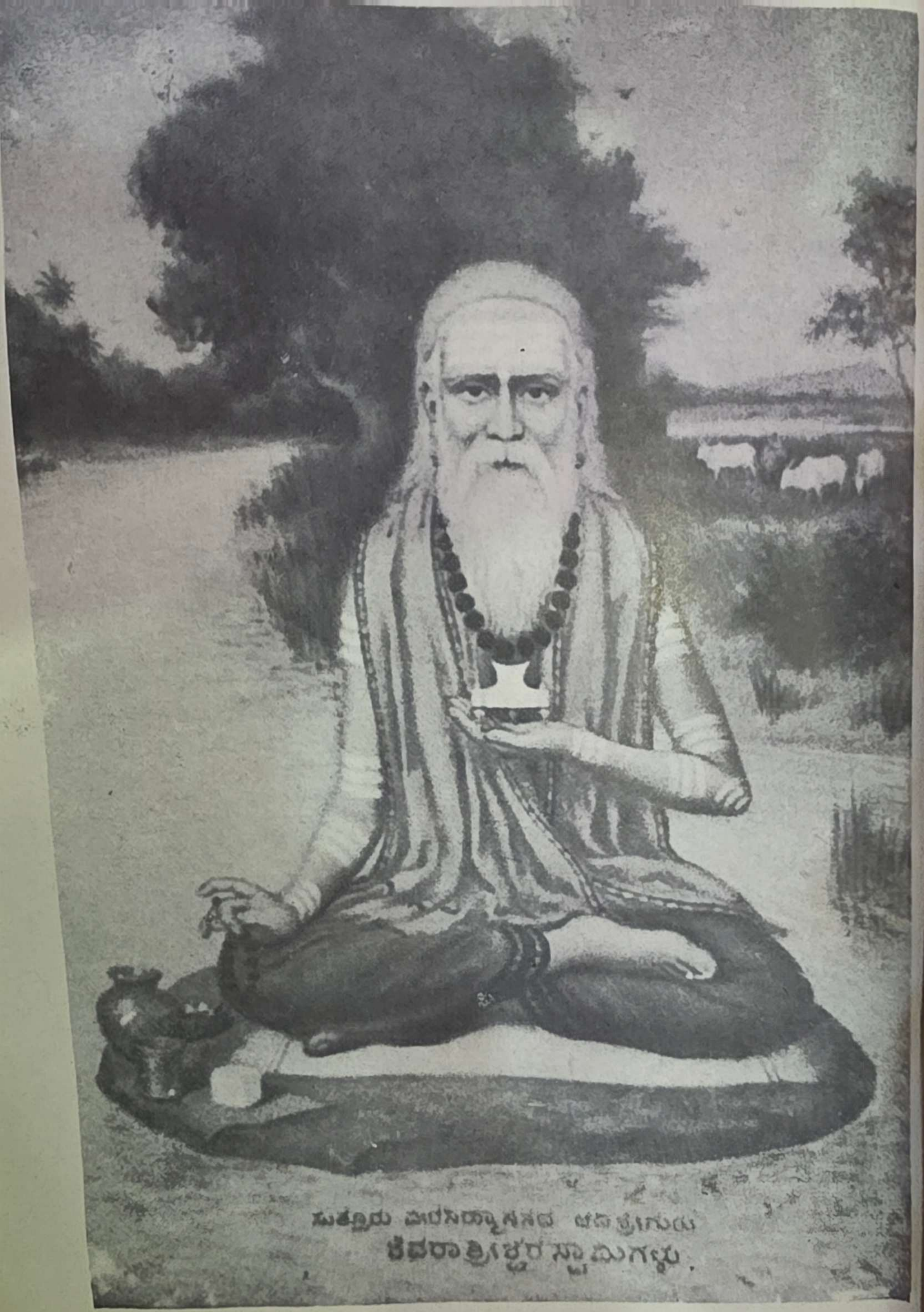

ಮಗಳು

Daughter

Devi

ಸುತ್ತೂರು ವೀರಸಿಂಹಾಸನದ ಆದಿಶ್ರೀ ಗುರು ಶಿವರಾತ್ರೀಶ್ವರ ಸ್ವಾಮಿಗಳು

"Suturu Veerasimhasanada Adi Shriguru Shivaratreshwara Swamigalu"

ಲಲಿತಕಲಾ ಅಕಾಡೆಮಿ ಪ್ರಶಸ್ತಿಯನ್ನು ಶ್ರೀ ಎ. ಆರ್. ಭಾದರಿ ನಾರಾಯಣ ಅವರಿಂದ ಸ್ವೀಕರಿಸುತ್ತಿರುವುದು.

Receiving Lalithakala Academy award from Shri R. Bhadhari-narayan.

ಶ್ರೀ ಸುಬ್ರಮಣ್ಯರಾಜು ಅವರು ಅಣ್ಣನ ಜೊತೆಯಲ್ಲೇ ಇದ್ದವರು, ನಾಗರಾಜು ಅವರಿಗೆ ಬಹುಮಾನವೊಂದು ಬಂದಾಗ ಅದರ ಸ್ಫೂರ್ತಿಯಿಂದ ಸುಬ್ರಮಣ್ಯರಾಜು ಅವರೂ ಸ್ಪರ್ಧೆಯೊಂದಕ್ಕೆ ಕೃತಿಯನ್ನು ಕಳಿಸಿ ಬಹುಮಾನ ಪಡೆದರು. ಕೇಶವಯ್ಯನವರ ಕಲಾಗಾರದಲ್ಲಿ ಅಣ್ಣನೊಂದಿಗೆ ಚಿತ್ರಕಲೆ ಅಭ್ಯಸಿಸಿ ಮುಂದೆ ತಮ್ಮ ಸ್ವಂತಿಕೆ ಕಂಡುಕೊಂಡವರು. ನಾಗರಾಜು ಅವರ ಕಲಾಕೃತಿಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಆದರ ಗೌರವ ಇರಿಸಿರುವ ಸುಬ್ರಮಣ್ಯರಾಜು ಅವರೂ ಸಾಕಷ್ಟು ಮಾಹಿತಿ ನೀಡಿದ್ದಲ್ಲದೆ ತಾವು ಮಾಡಿರಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದ ಟಿಪ್ಪಣಿಯನ್ನೇ ನೀಡಿದರು. ಗಂಡು ಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿ ಇಬ್ಬರು ಬಿ.ಇ. ಆದರೆ, ಒಬ್ಬರು ಎಂ. ಟೆಕ್ ಹಾಗೂ ಇನ್ನೊಬ್ಬರು ಎಂ.ಎಸ್ಸಿ, ಒಬ್ಬ ಮಗ ಚಂದ್ರಶೇಖರರಾಜು ಈಗಿಲ್ಲವಾದರೂ ಎಲ್ಲರೂ ಉನ್ನತ ಹುದ್ದೆಯಲ್ಲಿರುವವರೇ ಆಗಿದ್ದಾರೆ.

ನಾಗರಾಜು ಅವರು ಚಿತ್ರಕಲೆಯಲ್ಲಿ ತೋರುತ್ತಿದ್ದಂತಹ ಶ್ರದ್ಧೆ, ಭಕ್ತಿ, ಕ್ರಮಬದ್ಧತೆಗಳನ್ನು ತಮ್ಮ ಜೀವನದಲ್ಲಿಯೂ ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಪ್ರತಿದಿನ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಂಧ್ಯಾವಂದನೆ, ದೇವರಪೂಜೆ ಮಾಡಿ ನಂತರ ಕೆಲಸ ಪ್ರಾರಂಭಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಅರಮನೆಯ ಖಾಸಾ ಉಡುಪು ಉದ್ದನೆಯ ಕೋಟು, ನಂತರ ಸೂಟು ಧರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಮೈಸೂರು ಪೇಟ ಕೊನೆಯವರೆಗೂ ಅವರ ಸಂಗಾತಿಯಾಗಿತ್ತು.

ಕೃತಿಗಳು

ನಾಗರಾಜು ಅವರ ಕಾಲ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಲೆಕ್ಕ ಇಡುವ ಕಾಲವೇ ಆಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಅಥವಾ ಮಾಡಿ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ದಾಖಲಿಸಬೇಕೆಂಬ ಇರಾದೆಯೂ ಇರಲ್ಲಿಲ್ಲ. ಸ್ವಂತವಾಗಿ ಸೃಜನಶೀಲವಾಗಿ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದರೂ ಹೆಚ್ಚಿನವು ಬೇಡಿಕೆಗಾಗಿ ಮಾಡಿದವು. ಸ್ವತಃ ಕಲಾವಿದರೇ ತಾವು ರಚಿಸಿದ ಕೆಲವು ಕೃತಿಗಳ ಪಟ್ಟಿಯನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದಾರಾದರೂ ಅದು ತೀರ ಅಪೂರ್ಣ.

ಅರಮನೆ, ಮ್ಯೂಸಿಯಂ, ಶಾಲಾ ಕಾಲೇಜು ಇತ್ಯಾದಿ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ರಾಜು ಅವರು ರಚಿಸಿದ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ನೋಡಬಹುದು. ಅರಮನೆಗೆ ಪರಿಚಯವಾಗುವುದಕ್ಕೆ ಮೊದಲಿನ ಕೃತಿಗಳ ವಿಷಯ ತಿಳಿದು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಮಿರ್ಜಾಇಸ್ಮಾಯಿಲ್ ಅವರ ಮೂಲಕ ಕೆಲವು ಜಲವರ್ಣದ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು (ಬಹುಶಃ ಭೂದೃಶ್ಯಗಳು)

ಮಹಾರಾಜರಿಗೆ ಕಳಿಸಿದ ವಿಷಯ ಈ ಹಿಂದೆ ಬಂದಿದೆ (ಅವುಗಳು ಈಗೆಲ್ಲಿವೆಯೋ ತಿಳಿಯದು). ಅವುಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ನೋಡಿ, ಕೆಲವನ್ನು ಪಡೆದ ಮಹಾರಾಜರು ಮೈಸೂರಿನ ಡಾಲಿ ಅವೆನ್ಯೂ ಹಾಗೂ ಆಲ್‌ಬರ್ಟ್ ವಿಕ್ಟರ್ ರಸ್ತೆಗಳ ದೃಶ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಿ ಬರೆಯಿಸಿ ಪಡೆದುಕೊಂಡರು. ಈ ವೇಳೆಗೆ ಪ್ರಾಯಶಃ ನಾಗರಾಜು ಅವರು ಭಾವಚಿತ್ರ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಪಡೆದಂತೆ ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಹುಜೂರು ಕಾಂದಾರ್ ಎಂ.ಪಿ. ಸುಬ್ರಮಣ್ಯರಾಜೇ ಅರಸು ರಚಿಸಿದ್ದು ಅವನ್ನು ಪ್ರಭುಗಳು ನೋಡಿ ಪುಟ್ಟ ಭಕ್ಷಿಯವರ ಚಿತ್ರ, ದೇಶಮುಖ್ ಶ್ಯಾಮರಾವ್, ಸಡಗ್-ಚಡ್-ಪಾ, ಕ್ಯಾಪ್ಟನ್ ನಬಿ ಖಾನ್ ಮೊದಲಾದವರ ಭಾವಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಬರೆಯಿಸಿಕೊಂಡರು. ಇವುಗಳು 20 × 30 ಇಂಚು ಅಳತೆಯದಾದರೆ ಇದೇ ವೇಳೆಗೆ ಮಹಾರಾಜರ ಸಹೋದರಿ ಅವರ ಚಿತ್ರವನ್ನು 3 × 5 ಅಡಿಗಳ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿದರು. ಮಿರ್ಜಾರವರ ಚಿತ್ರ (5 × 3 ಅಡಿ) ರಚಿಸಿದ್ದು ನೀಲಗಿರಿ ಅರಮನೆಯಲ್ಲಿದೆ.

ಪ್ರಾಚೀನ ಭಾರತೀಯ ಶಾಸ್ತ್ರಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ 'ಚಿತ್ರ ಭಿತ್ತಿ ನ್ಯಾಯ' ಎಂಬ ಸಿದ್ಧಾಂತವೊಂದು ಬರುತ್ತದೆ. ಚಿತ್ರಕಲೆಯಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಮೂರು ಲೋಕಗಳು ಒಂದಾಗುವ ಭೂತ, ಭವಿಷ್ಯ, ವರ್ತಮಾನ ಕಾಲಗಳು ಒಂದೇ ಫಲಕದ ಮೇಲೆ ಮೂಡಬಹುದಾದ ಸಾಧ್ಯತೆ ಇಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಸಾಧ್ಯ ಎಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಲಾಗಿದೆ. ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯರಲ್ಲೂ ಇಂತಹ ಚಿತ್ರಗಳಿಗೆ ಕಾಲ ವಿಪರ್ಯಾಸದ ಚಿತ್ರ (Anachronism) ಎಂದು ಕರೆದಿದೆ. ಅಂತೆಯೇ 1926ರಲ್ಲಿ ನಾಲ್ವಡಿ ಕೃಷ್ಣರಾಜ ಒಡೆಯರ ಇಚ್ಛೆಯಂತೆ ಅವರೂ ಸೇರಿದಂತೆ ಯುವರಾಜ ಕಂಠೀರವ ನರಸಿಂಹರಾಜರು, ರಾಜಕುಮಾರ ಜಯಚಾಮರಾಜ ಒಡೆಯರು ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಮುಮ್ಮಡಿ ಕೃಷ್ಣರಾಜ ಒಡೆಯರು ಇರುವಂತೆ ಚಿತ್ರವನ್ನು ಸಂಯೋಜಿಸಿಕೊಟ್ಟರು. ಚರಿತ್ರೆ ಬಲ್ಲವರಿಗೆ ನಾಲ್ವರೂ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಕಾಲದವರೆಂದು ತಿಳಿದೇ ಇದೆ. ಇದಕ್ಕೆ 'ನಾಲ್ಕು ತಲೆಮಾರಿನ ಚಿತ್ರ' ಎಂದೇ ಹೆಸರಿಸಿ ಮೈಸೂರಿನ ದರ್ಬಾರ್ ಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರದರ್ಶಿಸಿದೆ. ಚಾಮುಂಡಿ ಬೆಟ್ಟದ ಮೇಲಿರುವ ಚಾಮುಂಡೇಶ್ವರಿಯ ಛಾಯಾಚಿತ್ರ ತೆಗೆಯುವಂತಿಲ್ಲವಾದ ಕಾರಣ ನಾಗರಾಜು ಅವರಿಗಾಗಿ ಮೂಲ ಶಿಲ್ಪವನ್ನು ಕೆಲಹೊತ್ತು ಪರೀಕ್ಷಿಸಿ ನೋಡುವ ಅವಕಾಶ ದೊರೆಯಿತು. ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ

ಪೂರ್ತಿಯಾಗಿ ಪ್ರತಿಮೆಯನ್ನು ಮೂಡಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದು ಚಿತ್ರ ರಚಿಸಿದರು. ಸಪ್ತಮಾತೃಕೆಯರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬಳಾದ ಚಾಮುಂಡಿದೇವಿ ಪೀಠದ ಮೇಲೆ ಒಂದು ಕಾಲಿರಿಸಿ ಇನ್ನೊಂದು ಕಾಲನ್ನು ಕೆಳಗೆ ಇಳಿಬಿಟ್ಟು, ಎಂಟು ಕೈಗಳಲ್ಲಿ ಎಂಟು ಆಯುಧಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದು ಹಿತಮಿತ ಅಲಂಕಾರದೊಡನೆ ಕುಳಿತಂತೆ ಚಿತ್ರಿಸಿದೆ. ಇಡೀ ಫಲಕದ ಕೆಳಬದಿಯಲ್ಲಿ ಚಾಮುಂಡಿಬೆಟ್ಟ, ಮುಂದೆ ಕೆರೆ, ಬೆಟ್ಟಕ್ಕೆ ಹೋಗುವ ಹಾದಿ, ದೇವಾಲಯ, ಮರ ಗಿಡ, ಮುಸ್ಸಂಜೆಯ ಹೊತ್ತು, ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಬೆಟ್ಟದ ಮೇಲೆ ಆಗಸದಲ್ಲಿ ದೇವಿ ಇರುವಂತೆ ಒಟ್ಟು ಚಿತ್ರವನ್ನು ಸಂಯೋಜಿಸಿದೆ. ವಿದೇಶದಿಂದ ಬಂದ ಮೇಲೆ ಕರ್ನಲ್ ಮೆಗ್ಗನ್ ಮತ್ತು ಆತನ ಪತ್ನಿಯ ಚಿತ್ರ ಹಾಗೂ ಈಗ ಬೇಸಿಗೆ ಅರಮನೆಯಲ್ಲಿರುವ ಯುವರಾಜರು ತಮ್ಮಮೂವರು ಮಕ್ಕಳೊಂದಿಗೆ ಇರುವ ಚಿತ್ರ ರಚಿಸಿದರು.

ಅರಮನೆಯ ಕಲ್ಯಾಣ ಮಂಟಪದಲ್ಲಿ ದಸರಾ ಮೆರವಣಿಗೆಯ ಚಿತ್ರಗಳ ಕಲ್ಪನೆ 1930ರಲ್ಲಿ ಆದದ್ದು. ಸುಬ್ರಮಣ್ಯರಾಜು ಅವರೇ ಎಲ್ಲ ಚಿತ್ರಗಳ ಮೂಲ ಹೊಳಹು ನಕ್ಷೆಗಳನ್ನು ಹಾಕಿದರು. ಕ್ಯಾನ್‌ವಾಸ್ ಮೇಲೆ ರಚಿಸಿ ಗೋಡೆಗೆ ಹಬ್ಬಿಸಿರುವ ಈ ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡವು $13 \times 7^{1}/_{2}$ ಅಡಿಗಳಷ್ಟಾದರೆ ಬಾಗಿಲುಗಳ ಮೇಲೆ ಹಾಗೂ ಪಕ್ಕಗಳಲ್ಲಿ ಇರುವ ಫಲಕಗಳು ಚಿಕ್ಕವು. ಮೊದಲಿಗೆ ಕೆ. ಕೇಶವಯ್ಯ, ನಾಗರಾಜು, ಸುಬ್ರಮಣ್ಯ ರಾಜು, ಎಸ್. ಶಂಕರರಾಜು ಅವರುಗಳು ಆರಂಭಿಸಿದರೂ ಕೊನೆಗೆ ಎಸ್. ನಂಜುಡಸ್ವಾಮಿ, ಎಸ್. ನರಸಿಂಹಸ್ವಾಮಿ ಹಾಗೂ ಎಸ್.ಆರ್. ಅಯ್ಯಂಗಾರ್ ಅವರುಗಳೂ ಸೇರಿಕೊಂಡರು. ನಾಗರಾಜು ಅವರು ಎರಡು ದೊಡ್ಡ ಹಾಗೂ ಮೂರು ಚಿಕ್ಕ ಅಂಕಣಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದರು. ಮೈಸೂರು ಇನ್‌ಫೆಂಟ್ರಿಯ ಮೊದಲ ಬೆಟಾಲಿಯನ್ ಮತ್ತು ಕೃಷ್ಣರಾಜ, ನರಸಿಂಹರಾಜ, ಜಯಚಾಮರಾಜರು ಕುದುರೆ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತು ಬರುತ್ತಿರುವ ಚಿತ್ರಗಳು ಪೂರ್ಣ ಪ್ರಮಾಣದವು. ಎತ್ತಿನಗಾಡಿ, ನಗಾರಿ, ಡಿ.ಸಿ. ಮತ್ತು ಮುನ್ಸಿಪಲ್ ಕಮಿಶನರು ಹಾಗೂ ಕುಂಬ್ಮಿಯ ಆನೆಯ ಚಿತ್ರಗಳು ಚಿಕ್ಕ ಅಂಕಣಗಳು. ಎಲ್ಲ ಕಲಾವಿದರ ಒಟ್ಟು 28 ಚಿತ್ರಗಳು ಸುಮಾರು 1933ರಲ್ಲಿ ಆರಂಭವಾಗಿ ಪೂರೈಸಲು ಹತ್ತು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ತೆಗೆದುಕೊಂಡಿತು. ಜಗನ್ಮೋಹನ ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿ ನಂತರ ಕಲ್ಯಾಣ ಮಂಟದಲ್ಲಿ ಗೋಡೆಗೆ ಹೊಂದಿಸಲಾಯಿತು. ಚಾಮುಂಡೇಶ್ವರಿ ರಥೋತ್ಸವ 29ನೇ ಅಂಕಣವಾಗಿದ್ದು

ಅದು ನಾಗರಾಜು ಅವರ ಕೃತಿಯಾಗಿದೆ. ನಾಗರಾಜು ಅವರಿಗೆ ಹೆಸರು ತಂದ ಇನ್ನೊಂದು ಸಂಜೋಜಿತ ಚಿತ್ರವೆಂದರೆ 1933ರಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ 'ಸುವರ್ಣ ಸಿಂಹಾಸನದಲ್ಲಿ ವಿರಾಜಮಾನರಾದ ಮಹಾರಾಜರು'. ಹಸನ್ಮುಖಿಗಳಾಗಿ ಸಿಂಹಾಸನದಲ್ಲಿ ಮಂಡಿಸಿರುವ ಮಹಾರಾಜರನ್ನು ಪ್ರಮುಖವಾಗಿರಿಸಿ ಹಿನ್ನೆಲೆಗೆ ವಿಶಾಲವಾದ ಅರಮನೆ ದರ್ಬಾರು ದೃಶ್ಯ, ಸಮಕಾಲೀನ ಪ್ರಮುಖರು, ಉಚಿತ ವಸ್ತ್ರಾಭರಣಗಳಲ್ಲಿ ಇರುವಂತೆ ರೂಪಿಸಿರುವ ಬೃಹತ್ ಪ್ರಮಾಣದ ತೈಲ ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ನಾಗರಾಜು ಅವರ ಕಲಾತ್ಮಕತೆ, ನಿರ್ವಹಣೆಯ ರೀತಿಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ದಸರಾ ಪ್ರದರ್ಶನಕ್ಕೆ ರಚಿಸಿದ ಸುಮಾರು 12 ಅಡಿ ಎತ್ತರದ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರ ಚಿತ್ರ, ಆರೇಳು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಪ್ರಮುಖವಾದ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರದರ್ಶಿಸಿದ್ದು, ಸಾಕಷ್ಟು ಜನರನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸಿತ್ತು. ಬಿಡುವಿಲ್ಲದ ವ್ಯಕ್ತಿಯಾಗಿದ್ದ ಸರ್.ಎಂ. ವಿಶ್ವೇಶ್ವರಯ್ಯನವರನ್ನು ಒಂದೆಡೆ ರೂಪದರ್ಶಿಯಾಗಿ ಕುಳ್ಳಿರಿಸಿದವರೆಂದರೆ ನಾಗರಾಜುರವರೆಂದೇ ತೋರುತ್ತದೆ. ಅಂತಿಮ ರೂಪುರೇಷೆಗಾಗಿ ಎಂ.ವಿ. ಯವರನ್ನು ಕೂರಿಸಿ ಚಿತ್ರ ಬರೆದು ಅವರ ಆಶೀರ್ವಾದ ಬೇಡಿದ ಕಲಾವಿದನಿಗೆ ಆಶೀರ್ವಾದದ ಜೊತೆಗೆ ಸಂಭಾವನೆಯೂ ದೊರೆಯಿತು. ಎಂ.ವಿ. ಅವರ ಸಹಿಯೊಂದಿಗೆ ಇರುವ ಈ ಚಿತ್ರ ಈಗ ಬೆಂಗಳೂರಿನ ಬಿ.ಎಂ.ಎಸ್. ತಾಂತ್ರಿಕ ಕಾಲೇಜಿನಲ್ಲಿದೆ. ಅದೇ ಕಾಲೇಜು ಸಂಸ್ಥಾಪಕರಾದ ಬಿ.ಎಂ. ಶ್ರೀನಿವಾಸಯ್ಯ ಅವರ ಚಿತ್ರವೂ ನಾಗರಾಜು ಅವರು ರಚಿಸಿದ್ದು ಅದೂ ಅಲ್ಲೇ ಇದೆ. ಮೈಸೂರಿನ ರಂಗಾಚಾರ್ಯ ಪುರಭವನದ ರಂಗಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ 15 × 15 ಅಡಿ ಅಳತೆಯ ವಿಶಾಲ ಸಂಯೋಜಿತ ಚಿತ್ರ ಮೊದಲಿಗೆ ನಾಗರಾಜು ಅವರು ರಚಿಸಿದ್ದು ; ಮಧ್ಯೆ ಭಾರತದ ಭೂಪಟದಲ್ಲಿ ಭಾರತಾಂಬೆ ಅಭಯ ಹಸ್ತೆಯಾಗಿ ನಿಂತಿದ್ದಾಳೆ. ಆಕೆಯ ಬಲಕ್ಕೆ ಸಂಗೀತ ಮೇಳ, ವಯೋಲಿನ್ ತಂಬೂರಿ, ವೀಣೆ ಇತ್ಯಾದಿ ವಾದಕರು, ಇಬ್ಬರು ಸ್ತ್ರೀಯರು ಹಿಂದೆ ನಿಂತು ಹೂ ವೀಳ್ಯ ನೀಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಎಡಕ್ಕೆ ನೃತ್ಯಮೇಳದಲ್ಲಿ ನರ್ತಕಿಯರು, ವಾದ್ಯ ನುಡಿಸುತ್ತಿರುವವರು, ಹೂಮಾಲೆ ಹಿಡಿದವರು ಇದ್ದಾರೆ. ಹಿಂದೆ ಮೇಲ್ಗಡೆಗೆ ಹಾರಾಡುತ್ತಿರುವ ಗಂಧರ್ವರು ಅದಕ್ಕೂ ಹಿಂದೆ ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಮೋಡಗಳ ನಡುವೆ ಶಿವ-ಪಾರ್ವತಿ, ವಿಷ್ಣು, ಗಣೇಶ, ಲಕ್ಷ್ಮಿ-ಬ್ರಹ್ಮ ಇತ್ಯಾದಿ ದೇವತೆಗಳು ಇರುವ ಈ ಚಿತ್ರವನ್ನು ಈಚೆಗೆ ಬೇರೆಯವರಿಂದ ಜೀರ್ಣೋದ್ಧಾರ ಮಾಡಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ನಾಗರಾಜು ಅವರು ಕಿರು ಪ್ರಮಾಣದ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಚಾಮರಾಜ ಒಡೆಯರು, ವಾಣಿ ವಿಲಾಸ ಸನ್ನಿಧಾನದವರು ಹಾಗೂ ದರ್ಬಾರ್ ಹಾಲಿನ ಎರಡು ದೃಶ್ಯಗಳು ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾಗಿವೆ. ಕೊನೆಯ ಎರಡು ಬೆಟ್ಟದಲ್ಲಿರುವ ರಾಜೇಂದ್ರ ವಿಲಾಸ್ ಅರಮನೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಚಾಮರಾಜ ಒಡೆಯರ ಒಂದು ಚಿತ್ರ ನೀಲಗಿರಿಯ ವೆರ್ಸ್‌ಹಿಲ್ ಅರಮನೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಇದೇ ರೀತಿಯ ದೇವಾನುದೇವತೆಗಳ ಕಿರು ಅಳತೆಯ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಭರತಪುರದ ಅರಮನೆಗೂ ರಚಿಸಿಕೊಟ್ಟರು.

ಮಡಕೇರಿಯ ಸರ್ಕಾರಿ ಕಾಲೇಜಿನಲ್ಲಿ ಗಾಂಧಿ, ನೆಹರೂ ಅವರ ಚಿತ್ರಗಳೂ, ವೆಂಕಟಪ್ಪ ಚಿತ್ರಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ವೆಂಕಟಪ್ಪ ಹಾಗೂ ನೆಹರುರವರ ಚಿತ್ರ, ಕೋಟ ವಿಜಯಲಕ್ಷ್ಮಿ ಛತ್ರದಲ್ಲಿ ಕೋಟ ಸುಬ್ಬಯ್ಯನವರ ಚಿತ್ರ, ವಿಶ್ವೇಶ್ವರಯ್ಯ ವಾಣಿಜ್ಯ ಕೇಂದ್ರದಲ್ಲಿ ಎಂ.ವಿ. ಅವರ ಚಿತ್ರ, ನಂಜನಗೂಡಿನ ಸಹಕಾರಿ ಬ್ಯಾಂಕ್‌ನಲ್ಲಿ ಅದರ ಅಧ್ಯಕ್ಷರ ಹಾಗೂ ಸದಸ್ಯರ ಚಿತ್ರ, ಮೈಸೂರಿನ ಕನ್ನಿಕಾ ಪರಮೇಶ್ವರಿ ಸೊಸೈಟಿಯಲ್ಲಿ ಪರಮೇಶ್ವರಿಯ ಚಿತ್ರ ಮತ್ತು ಬೆಂಗಳೂರಿನ ನಿಮಿಶಾಂಬ ಕಲ್ಯಾಣ ಮಂಟಪದಲ್ಲಿ ಅದೇ ದೇವಿಯ ಚಿತ್ರವೂ ನಾಗರಾಜು ಅವರ ಕುಂಚದಿಂದ ಮೂಡಿಬಂದ ಕೆಲವು ಕಲಾಕೃತಿಗಳು.

ರಾಜರ, ರಾಜ ಪರಿವಾರದವರ ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಮಹಾರಾಜರ ತಾಯಿ ವಾಣಿವಿಲಾಸ ಸನ್ನಿಧಾನ ಅವರು, ಜಯಲಕ್ಷಮ್ಮಣ್ಣಿ ಮತ್ತು ಅವರ ಮಗಳು, ಕೃಷ್ಣರಾಜಮ್ಮಣ್ಣಿ, ಚೆಲುವರಾಜಮ್ಮಣ್ಣಿ ಮತ್ತು ಅವರ ಮಗಳು, ಯುವರಾಣಿ ಅವರ ಚಿತ್ರಗಳು ನಾಗರಾಜು ಅವರು ರಚಿಸಿದ ಕೆಲವು ಸ್ತ್ರೀಯರ ಚಿತ್ರಗಳಾಗಿದ್ದು ಅರಮನೆಯ ಗಗನ ಮಾಳಿಗೆಯಲ್ಲಿರಿಸಿದೆ. ಯುವರಾಜರು, ನಾಲ್ಮಡಿಯವರು ಹಾಗೂ ಜಯಚಾಮರಾಜರುಗಳ ವಿವಿಧ ಅಳತೆಯ ಭಾವ-ನಿಲುವುಗಳ ಹಲವಾರು ಚಿತ್ರಗಳು ರಚಿಸಿದ್ದು ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಮೈಸೂರಿನ ಅರಮನೆ, ಪುರಭವನ, ಜಗನ್ಮೋಹನ ಚಿತ್ರಶಾಲೆ, ಲಲಿತ ಮಹಲ್, ಇಂದ್ರ ಭವನ, ಸಹಕಾರಿ ಸೊಸೈಟಿ, ಜನಪದ ಸಂಗ್ರಹಾಲಯ, ಚಾಮರಾಜ ತಾಂತ್ರಿಕ ಶಾಲೆಯ ಮಾರಾಟ ಮಳಿಗೆ, ವಸಂತ ಮಹಲ್ ಅರಮನೆ, ಚಾಮುಂಡಿ ವಿಹಾ ಅರಮನೆ, ಕನ್ನಿಕಾ ಪರಮೇಶ್ವರಿ ಸೊಸೈಟಿ, ಚಾಮುಂಡಿ ಬೆಟ್ಟದ ದೇವಾಲಯ ಮತ್ತು ಅರಮನೆ ಹಾಗೂ

'ನ್ಯಾಶನಲ್ ಇನ್ಸ್ಟಿಟ್ಯೂಟ್ ಆಫ್ ಇಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್'ಗಳಲ್ಲೂ ; ಮಡಕೇರಿಯ ಸರ್ಕಾರಿ ಕಾಲೇಜು, ನಂಜನಗೂಡಿನ ಸಹಕಾರಿ ಬ್ಯಾಂಕ್, ಬೆಂಗಳೂರಿನಲ್ಲಿ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲದೆ ವಿಧಾನ ಸೌಧ, ಮೆಯೋಹಾಲ್, ಸೆಂಟ್ರಲ್ ಕಾಲೇಜು ಹಾಗೂ ಸರ್ಕಾರಿ ಕಲಾ ಕಾಲೇಜುಗಳಲ್ಲಿವೆ. ಶ್ರೀ ಶಿವರಾತ್ರೇಶ್ವರ ಆದಿ ಶ್ರೀ ಗುರುಗಳ ಚಿತ್ರ ಮೈಸೂರಿನ ಮಠದಲ್ಲಿದೆ. ಮೈಸೂರು ಪರಕಾಲ ಮಠ, ಉಡುಪಿಯ ಸೋದೆ ಮಠ, ಬೆಂಗಳೂರಿನ ಕಬೀರ ಮಠಗಳಲ್ಲಿ ಆಯಾ ಮಠಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಚಿತ್ರಗಳಿವೆ. ಮೈಸೂರು ಸಿಂಹಾಸನದ ಮುಂದಿನ ಕಮಾನಿನ ಮೇಲೆ ದೇವಿ ಪಂಚಾಯತನದ ಚಿತ್ರ ರಚಿಸಿದ್ದು ನಾಗರಾಜು ಅವರಿಗೆ ಸಂದ ವಿಶೇಷ ಗೌರವವೆನ್ನಬಹುದು. ವಿಜ್ಞಾನಿ ಸಿ.ವಿ. ರಾಮನ್ ಅವರ ಚಿತ್ರವನ್ನು ಬರೆದುದಾಗಿ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ.

ಖ್ಯಾತ ಗುಬ್ಬಿ ಕಂಪನಿ ಶತಮಾನೋತ್ಸವ ಆಚರಿಸಿದಾಗ ನಾಗರಾಜು ಅವರು ಕೆಲವು ಪರದೆಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿಕೊಟ್ಟರು. ಅರಮನೆಯಲ್ಲಿ ಕಲಾವಿದ ಆಗಿದ್ದಾಗಲೇ ಖಾಸಗಿಯಾಗಿ ಚಿತ್ರ ಬರೆದು ಸಂಭಾವನೆ ಪಡೆಯಲು ಅರಮನೆಯಿಂದ ನಿವೃತ್ತರಾದಾಗ ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿ ಸ್ಟುಡಿಯೋದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಸಾಮಾನ್ಯರ ವರ್ಣ ಚಿತ್ರ ರಚಿಸುವ ಹಾಗೂ ಛಾಯಾಚಿತ್ರಗಳಿಗೆ ಬಣ್ಣ ತುಂಬುವ ಕಾಯಕ ಕೈಗೊಳ್ಳಬೇಕಾಯಿತು.

ಕೃತಿ ವಿಮರ್ಶೆ

ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದಂತೆ ನಾಗರಾಜು ಇದ್ದದು ಒಂದು ಸಂಧಿ ಕಾಲದಲ್ಲಿ. ತಾತ ಸುಂದರಯ್ಯ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಕಲೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಸರು ಪಡೆದಿದ್ದವರು. ಆದರೆ ತಂದೆ ಯಲ್ಲಪ್ಪನವರು ಚಿತ್ರಕಲೆಯನ್ನು ತಮ್ಮ ಕ್ಷೇತ್ರವಾಗಿಸಿಕೊಳ್ಳದೆ ಡ್ರಾಫ್ಟ್ಮನ್ ಆದರು. ಆದರೂ ಅರಮನೆಯನ್ನು ಬಿಡಲಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲದ ಬಿಡುವಿನ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಹಾಗೂ ನೈಜ ಶೈಲಿಯ ಚಿತ್ರ ರಚಿಸುತ್ತಿದ್ದರು.

ರವಿವರ್ಮ ಅರಮನೆಗೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿಕೊಟ್ಟನಾದರೂ ಆತನನ್ನಾಗಲೀ, ಆತನ ಕೃತಿಯನ್ನಾಗಲೀ ಸಾರ್ವಜನಿಕರಿರಲಿ ಕಲಾವಿದರೆ ಕಂಡಿರಲಿಲ್ಲ. ಆತನ ಪ್ರಭಾವ ಕಲಾವಿದರ ಮೇಲೆ ಆದುದು ಪರೋಕ್ಷವಾಗಿ.

ಕಾಲ ಪ್ರವಾಹದಲ್ಲಿ ನೈಜ ಶೈಲಿ ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿತ್ತು. ಉಳಿದೆಲ್ಲ ರಂಗದಲ್ಲಿ ಸುಧಾರಣೆ, ಹೊಸದು ಹುಡುಕುತ್ತಿರುವಾಗಲೆ ಯುವರಾಜರು ಹತ್ತಾರು ಬಾರಿ ವಿದೇಶಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಅಲ್ಲಿಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗೆ, ನಾಗರೀಕತೆಗೆ, ವಿಜ್ಞಾನದ ಅವಿಶ್ಕಾರಗಳಿಗೆ ಮನಸೋತು ತಮ್ಮ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಅವುಗಳ ಚಲಾವಣೆ ತರುತ್ತಿದ್ದ ಕಾಲವದು. ಬ್ರಿಟೀಷ್ ಆಡಳಿತಾಧಿಕಾರಿಗಳು, ಸಹಜವಾಗಿ ಯೂರೋಪ್‌ನ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಯಸಿದರು. ಹಾಗಾಗಿ ನಾಗರಾಜು ಅವರು ಮತ್ತೆ ತಮ್ಮ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಚಿತ್ರಕಲೆಯನ್ನು ತಮ್ಮ ಕ್ಷೇತ್ರವಾಗಿ ರಿಸಿಕೊಂಡರು. ನೈಜವಾದವನ್ನು, ತೈಲಮಾಧ್ಯಮವನ್ನು ಒಗ್ಗಿಸಿಕೊಂಡರು. ಇವರಂತೆ ನೈಜ ಶೈಲಿಯನ್ನು ತಮ್ಮ ಮಾಧ್ಯಮವಾಗಿ ಆರಿಸಿಕೊಂಡವರಲ್ಲಿ ಅಜೀಜ್, ಅಯ್ಯಂಗಾರ್, ಎಸ್.ಎನ್. ಸ್ವಾಮಿದ್ವಯರು ಇತ್ಯಾದಿ ಹಲವರಿದ್ದರು. ಅವರಲ್ಲಿ ಕೆಲವರು ವಂಶ ಪಾರಂಪರಿಕವಾಗಿ ಬಂದ ಕಲಾವಿದರಲ್ಲ. ನಾಗರಾಜು ಅವರದು ಹಾಗಲ್ಲ. ಚಿತ್ರಕಲೆಗೇ ಮೀಸಲಿರಿಸಿದ್ದ ವಂಶವಾಗಿತ್ತು. ಸಾಮಾಜಿಕ ಸ್ಥಿತಿಗೆ ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿ ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಯಿತು. ಅದನ್ನು ಸಾಧಿಸಿದರು ಎಂದರೆ ಸಂಪ್ರದಾಯವಾದಿಗಳು ಸ್ವಲ್ಪ ಸುಲಭದಲ್ಲಿಯೇ ನೈಜವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದರು. ಈ ಪರಿವರ್ತನೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ದೇವಾನುದೇವತೆಗಳ ಚಿತ್ರ ಸಂಯೋಜನೆಯನ್ನು ನೈಜ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿರುವುದು ಅರಮನೆಯ ಖಾಸಗಿ ಸಂಗ್ರಹಾಲಯದಲ್ಲಿ ನೋಡಬಹುದು. ಕಲ್ಯಾಣ ಮಂಟಪದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀರಾಮ, ಮಹಿಷ ಮರ್ದಿನಿಯನ್ನು ಪೂಜಿಸುತ್ತಿರುವ ದೃಶ್ಯವನ್ನು ಸುಬ್ರಮಣ್ಯರಾಜು ಅವರು ರೂಪದರ್ಶಿಗಳನ್ನು ಬಳಸಿ ರಚಿಸಿದ್ದು ಈ ಪರಿವರ್ತನೆಯ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಉದಾಹರಿಸಬಹುದು. ರಚನೆಗೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸುವ ಅರಸರಿಗೆ, ಬಹುಮಾನವಾಗಿ ಇಲ್ಲವೆ ಕೊಂಡು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುವ ವಿದೇಶಿಯರಿಗೆ ಹಾಗೂ ನಂತರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ತಾವೂ ಪಡೆಯಬಹುದಾದಷ್ಟು ಸುಲಭವಾಗಿ ಎಟುಕಿದ ಶ್ರೀ ಸಾಮಾನ್ಯರಿಗೆ ನೈಜವಾದ ಚಿತ್ರಗಳು ಪ್ರಿಯವಾಯಿತು. ನಾಗರಾಜು ಮತ್ತು ಅವರ ಓರಗೆಯವರು ಇಂತಹ ಬೇಡಿಕೆಯನ್ನು ಪೂರೈಸಿದರು. ಆದರೆ ನಾಗರಾಜು ಅವರಿಗೆ ಅರಮನೆಯೊಳಗೆ ಹೊಕ್ಕು ಬಳಕೆ ಇದ್ದಂತೆ ಉಳಿದವರಿಗಿರಲಿಲ್ಲ.

ನಾಗರಾಜು ಅವರಿಗೆ ಇನ್ನೊಂದು ಸವಾಲಾಗಿದ್ದು ಛಾಯಾಚಿತ್ರದ ಮೋಡಿ. 1850ರ ವೇಳೆಗೆ ಅದು ಹಳೆಯ ಮೈಸೂರಿಗೆ ಕಾಲಿರಿಸಿತ್ತಾದರೂ ಈ ಶತಮಾನದ ಮೊದಲಿಗೆ ಸುಲಭದಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವಂತಾಯಿತು. ಬದುಕಿರುವಾಗಲೇ ತಮ್ಮ ಭಾವಚಿತ್ರ ಬರೆಯಿಸಬಾರದೆಂಬ ಭಾವನೆ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಇಂದಿಗೂ ಇದೆ. ಆದರೆ ಅಂದು ಮಹಾರಾಜರೇ ತಮ್ಮ ಭಾವಚಿತ್ರ ತೆಗೆಸಿದಾಗ ಜನಸಾಮಾನ್ಯರೂ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಮುರಿದರು. ಆದರೆ ಬದುಕಿರುವಾಗ ಕಟ್ಟುಹಾಕಿ ಪ್ರದರ್ಶಿಸುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ.

ಕರ್ನಾಟಕದ ಕಲಾ ಇತಿಹಾಸಕಾರರ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಹಂತವೊಂದು ನಾಗರಾಜು ಅವರು ಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ಬಂದ ಕಾಲದಲ್ಲಿತ್ತು. ಅದೆಂದರೆ ಮಹಾರಾಜರ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ತಾವು ಇರುವಂತೆ ಚಿತ್ರ ಬರೆಯಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದ, ಛಾಯಾಚಿತ್ರಕ್ಕೆ ತೀರ ಸಮೀಪವಾದ ಪದ್ಧತಿ. ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಅರಸರೇ ಕಲಾವಿದನಿಗೆ ತಮ್ಮ ಪ್ರಿಯರಾದವರು ತಮ್ಮೊಂದಿಗೆ ಇರುವಂತೆ ಹೇಳಿ ಬರೆಯಿಸಿ ಅದನ್ನು ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಬಹುಮಾನಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಅದೊಂದು ಗೌರವ ಎಂದು ಇಬ್ಬರೂ ತಿಳಿಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಚಿತ್ರದುರ್ಗದ ಕಾಶಿ ಅಪ್ಪಣ್ಣ ಶೆಟ್ಟರು ಕ್ಷಾಮ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಊರ ಜನರಿಗೆ ನೆರವಾದುದು ಕೇಳಿ ರಾಜರು ಸಂತೋಷಿಸಿ ಶೆಟ್ಟರನ್ನು ಮೈಸೂರಿಗೆ ಕರೆಸಿ ಗೌರವಿಸಿ ಏನು ಬೇಕೆಂದಾಗ ಶೆಟ್ಟರು ಕೇಳಿದ್ದು ತಾವು ಅರಸರೊಂದಿಗೆ ಇರುವಂತೆ ಬರೆಯಿಸಿದ ಚಿತ್ರ. ಈ ಚಿತ್ರ, ಈಗಲೂ ಅವರ ವಂಶದವರ ಬಳಿಯಿದೆ. ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಸಂಯೋಜನೆಯಲ್ಲಿ ನೈಜಶೈಲಿಯ ಅನುಕರಣೆಯ ಈ ಹಂತದ ಹಲವು ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ರಾಜು ಅವರು ಮೊದಲಿಗೆ ರಚಿಸಿದ್ದುಂಟು. ಇದೇ ಆಗಲಿ ನಂತರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ರೂಪದರ್ಶಿಯಾಗಿ ಕುಳ್ಳಿರಿಸಿ ಭಾವಚಿತ್ರ ರಚಿಸುತ್ತಿದ್ದುದಕ್ಕೆ ಬೇಡಿಕೆ ಇದ್ದುದ್ದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ಛಾಯಾಚಿತ್ರ ಕಪ್ಪು ಬಿಳಪಿನದಾಗಿದ್ದು ಚಿಕ್ಕ ಅಳತೆಯಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ದೊರೆಯುತ್ತಿದ್ದುದು ಆದುದರಿಂದ ಛಾಯಾಚಿತ್ರವನ್ನು ತೀರಾ ಹಿಗ್ಗಿಸಿದಂತೆ (ಎನ್‌ಲಾರ್ಜ್) ರಚಿಸಿ ಬಣ್ಣ ತುಂಬುತ್ತಿದ್ದುದೇ ನೈಜವಾದಿಗಳು ಮೊದಲಿಗೆ ಮಾಡಿದ್ದು. ನಂತರವೂ ಕಪ್ಪು ಬಿಳುಪು ಚಿತ್ರವನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಿ ಮುದ್ರಣ ಮಾಡಬಹುದಾಗಿದ್ದರೂ ಬಣ್ಣದವು ಇರಲಿಲ್ಲ. ಹೀಗಾಗಿ ವಿಸ್ತೃತ ಕಪ್ಪು-ಬಿಳುಪು ಛಾಯಾ ಚಿತ್ರಕ್ಕೆ

ಮೈಸೂರು ಅರಮನೆಯಲ್ಲಿ ದಸರಾ ಪ್ಯಾನಲ್

Dasara Panel at Mysore Palace

(ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಭಾವಚಿತ್ರಕ್ಕೆ) ಬಣ್ಣ ಹಾಕುವ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಹಲವಾರು ಕಲಾವಿದರು ಕೈಗೊಳ್ಳಬೇಕಾಯಿತು. ನಾಗರಾಜು ಅವರೂ ಈ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದರು. ಒಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ರಾಜಾಶ್ರಯದಲ್ಲಿದ್ದು ಕುಲ ಕಸುಬಾಗಿದ್ದ ಚಿತ್ರಕಲೆ ಹೊಸ ಪದ್ಧತಿ ಬಂದಾಗ ಒಂದು ತಲೆಮಾರು ತಪ್ಪಿ, ನಂತರ ಅದೇ ಕುಲದವರೇ ಹೊಸಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸದ ಮೂಲಕ ಕಲಿತು ಮತ್ತೆ ರಾಜಾಶ್ರಯಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ನೈಜವಾದ ಜೀವಂತವಿರುವವರೆಗೆ ವಿಜೃಂಭಿಸಿ; ರಾಜಾಶ್ರಯ ತಪ್ಪಿದ ಮೇಲೆ ಜನಾಶ್ರಯಕ್ಕೆ ಬಂದು, ತಮ್ಮ ಅಂತಿಮ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ತಲೆಹಾಕಿದ್ದ ನವ್ಯ ಪರಂಪರೆಗೆ, ಸ್ಪಂದಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗದೆ ಹೋದ ಚಿತ್ರಕಲಾ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುವವರು ವೈ. ನಾಗರಾಜು ಅವರೆಂದರೆ ಅತಿಶಯೋಕ್ತಿಯೇನಲ್ಲ. ತಮ್ಮ ಹಾಗೆ ಹೋರಾಟದ ಬದುಕು ಬೇಡವೆಂಬಂತೆ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಬಿ.ಇ., ಎಂ.ಟೆಕ್ಸ್‌ಗಳಂತಹ ದೊಡ್ಡ ಪದವಿಗಳನ್ನೇ ಕೊಡಿಸಿದರು. ಸಂಪ್ರದಾಯವಾದಿಗಳು ನೈಜಕ್ಕೆ ಒಲಿದಂತೆ ನವ್ಯಕ್ಕೆ ಒಲಿಯಲಿಲ್ಲ. ನಾಗರಾಜು ಅವರು ವಿದೇಶಕ್ಕೆ ಹೋದಾಗ (1927) ಅಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದ ಇಸಂಗಳು ಬಂದು ಹೋಗಿತ್ತು. ಪಿಕಾಸೋ, ಷಗಾಲ್ ಮೊದಲಾದವರು ಕ್ರಿಯಾಶೀಲರಾಗಿದ್ದರೂ ನಾಗರಾಜು ಅವರಿಗೆ ಕಂಡದ್ದು ವಿಕ್ಟೋರಿಯನ್ ಕಾಲದ ನೈಜಶೈಲಿಯ ಚಿತ್ರಗಳು "ಪಾಶ್ಚಿಮಾತ್ಯ ಸಂಪ್ರದಾಯದಲ್ಲಿ ಆ ದೇಶದವರು ಬಹಳ ಮುಂದುವರೆದಿದ್ದಾರೆ. ನಮ್ಮ ದೇಶದ ಪ್ರಾಚೀನ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ನವೀನ ಹಿಂದು (ಇಂಡಿಯನ್ ಆರ್ಟ್) ಪದ್ಧತಿಯ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ರೇಖಾ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸಲು ಅವರಿಗೆ ಸುಲಭ ಸಾಧ್ಯವಲ್ಲ" (ಪಿ.ಆರ್. ತಿಪ್ಪೆಸ್ವಾಮಿ ಕಲೋಪಾಸಕರು) ಎಂದು ಹೇಳಿದ ನಾಗರಾಜು ಅವರಿಗೆ ಪಾಶ್ಚಿಮಾತ್ಯ ಕಲಾವಿದರಂತೆ ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ರಚಿಸಬೇಕೆಂಬ ಬಯಕೆ ಮೂಡಿದ್ದು ವಿದೇಶ ಯಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿಯೇ. ಅಲ್ಲಿ ಹೋಗಿದ್ದಾಗ ಅಂದಿನ ಸಮಕಾಲೀನ ಕಲೆ ಅವರ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಬಿದ್ದಿರಬೇಕು. ಆದರೆ ಅದು ಭಾರತಕ್ಕೆ ಬರುವ ವೇಳೆಗೆ ನಾಗರಾಜು ಅವರಿಗೆ ವಯಸ್ಸಾಗಿತ್ತು. ಹಾಗೂ ಅವುಗಳು ನವ್ಯ ಎಂಬ ಹಣೆಪಟ್ಟಿಯನ್ನು ಅಂಟಿಸಿಕೊಂಡಿತ್ತು. ಆದರೆ ಮಾಡರನ್ ಆರ್ಟ್ ಎಂಬುದು ತೋಚಿದ್ದನ್ನು ಮನ ಬಂದಂತೆ ಗೀಚುವ, ಅಸಂಬದ್ಧ ಬಣ್ಣಗಳಿಂದ ಜನರನ್ನು ಮರುಳು ಮಾಡುವ ಕಲೆ ಎಂದೂ, ಯುವಕರು ಅದರತ್ತ ಮನಸ್ಸು ಮಾಡಬಾರದೆಂದೂ

ನಾಗರಾಜು ಅವರು ಹೇಳಿದ್ದಾಗಲೀ ''ನವೀನ ಕಲೆ ಕೈಲಾಗದವನ ಕೆಲಸವೇ ವಿನಃ ಶ್ರಮದಾನಿ ಕಲಾವಿದನ ಕಲೆ ಅಲ್ಲ . ಅಲ್ಲದೆ ಇದು ಪ್ರಕೃತಿ ಸಿದ್ಧವಾದ ಹುಟ್ಟು ಕಲಾವಿದನನ್ನು ಸಾರ್ವಜನಿಕರಿಂದ ಅಲಕ್ಷಿಸುವಂತೆ ಮಾಡಿ ಜೀವನ ಮಾರ್ಗದ ಪೇಚಾಟಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕಿಸುವ ಕಲೆಯಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿದೆ'' ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪಟ್ಟಿದ್ದಾಗಲೀ ಬೇರೆಯದೇ ಅರ್ಥದಿಂದ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ತಾತ ಸುಂದರಯ್ಯ ಮುದ್ರಣ (ಲಿಥೋ) ಬಂದಾಗ ವಿನ್ಯಾಸ ಬರೆದು ಮುದ್ರಿಸಲು ನೆರವಾದರು. ತಂದೆ ಯಲ್ಲಪ್ಪ ಡ್ರಾಫ್ಟ್‌ಮನ್ ಆದರು. ಸ್ವತಃ ನಾಗರಾಜು ಅವರು ನೈಜಶೈಲಿಯ ಚಿತ್ರಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಕಲಿತವರು. ಎಂದರೆ ಪರಂಪರಾನುಗತವಾಗಿ ಸಹ ಹೊಸದಕ್ಕೆ ಸ್ಪಂದಿಸಿದವರು. ಪ್ರಗತಿ ಪಥದಲ್ಲಿ ಇದ್ದವರು. ಅಂಥವರು ನವ್ಯಕಲೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಹೇಳಿದ ಮಾತುಗಳು ಯಾವುದೊ ಅಪಕ್ವ ಕೃತಿಯನ್ನು ಕುರಿತಾಗಿರಬಹುದು. ಅಲ್ಲದೆ ಸಂಪ್ರದಾಯದವರು ನೈಜವಾದವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದಾಗಿನದಕ್ಕಿಂತ ಭಿನ್ನವಾದ ರಾಜಕೀಯ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಸ್ಥಿತಿ ನವ್ಯದ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಬಂದದ್ದು ಹಿಂದಿನವರಿಗೆ ಭ್ರಮನಿರಸನವಾಗಿರಲೂ ಸಾಕು.

ನಾಗರಾಜು ಅವರ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿಗೆ ಭೂದೃಶ್ಯ, ಸಂಯೋಜಿತ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಕಾಣುವೆವಾದರೂ ಅವರಿಗೆ ಹೆಸರು ತಂದದ್ದು ಭಾವಚಿತ್ರ ರಚನೆಗಳು. ರಸ್ತೆಯ ಬದಿಯಲ್ಲಿ ಜನರ ಮಧ್ಯೆ ಕುಳಿತು ಭೂದೃಶ್ಯದ ಚಿತ್ರ ರಚಿಸುತ್ತಿದ್ದುದು ಅಂದಿಗೆ ಹೊಸ ಸಂಗತಿ. ಹಾಗೆಯೇ ರೂಪದರ್ಶಿ ಇರಿಸಿಕೊಂಡು ರಚಿಸುವುದು, ಮೂಲ ವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನು ಆದಷ್ಟು ಸಹಜವಾಗಿ ಚಿತ್ರಿಸುವುದು ಜನಪ್ರಿಯವಾಗಿತ್ತು. ರವಿವರ್ಮ ರೂಪದರ್ಶಿ ಇರಿಸಿ ಸಂಯೋಜಿತ ಚಿತ್ರ ರಚಿಸಿದ. ಆದರೆ ನಾಗರಾಜು ಅವರು ಅರಮನೆಯ ಪರಿವಾರದವರ ಸ್ವತಃ ಮಹಾರಾಜರ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನೇ, ಅವರನ್ನೇ ಎದುರಿಗೆ ಇರಿಸಿಕೊಂಡು ಚಿತ್ರಿಸಿದರು. ಇಲ್ಲಿ ಮೂಲಕ್ಕೆ ಹೊಂದದಿದ್ದರೆ ಅಗೌರವವಿರಲಿ ಮತ್ತೆ ಅಲ್ಲಿ ಅವಕಾಶವಿರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ . ಆದರೆ ನಾಗರಾಜು ಅವರು ಯಶಸ್ವಿಯಾದರು. ಅಂತಃಪುರದ ಸ್ತ್ರೀಯರ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ರಚಿಸುವಷ್ಟು ವಿಶ್ವಾಸಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರರಾದರು. ಈ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಎದೆ ಮಟ್ಟದ ಹಾಗೂ ಪೂರ್ಣ ಪ್ರಮಾಣದ ನೂರಕ್ಕೂಮಿಕ್ಕಿ ಚಿತ್ರ ರಚಿಸಿರಬೇಕು. ಅರಮನೆಯಿಂದ

ನಿವೃತ್ತರಾದ ಮೇಲೂ ರೂಪದರ್ಶಿ ಇರಿಸಿ ಚಿತ್ರಿಸಿರುವರಾದರೂ, ಛಾಯಾ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ತಿದ್ದಿ , ಬಣ್ಣ ತುಂಬುವುದೇ ಸುಲಭ ಎನ್ನುವದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಬೇಡಿಕೆ ಇದ್ದುದು ಹಾಗೂ ಸಾಮಾನ್ಯರು ಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ಕೈಗೆಟುಕುವ ದರದಲ್ಲಿದ್ದುದು ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣ.

ಅರಮನೆಯ ಕಲ್ಯಾಣ ಮಂಟಪದಲ್ಲಿಯ ಏಳೆಂಟು ಕಲಾವಿದರ ಚಿತ್ರಗಳೂ ಸೇರಿದಂತೆ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಛಾವಚಿತ್ರ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಛಾಪು ಕಡಿಮೆ. ಕೃತಿಗಳು ನಾಗರಾಜು ಅವರದೇ ಎಂದು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಗುರುತಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ . (ಚಿತ್ರಗಳಿಗೆ ಸಹಿ ಹಾಕುವುದೂ ಈ ಕಾರಣದಿಂದಲೇ ಬಂದುದು. ನೈಜವಾದಿಗಳ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕೃತಿಯೊಂದಿಗೆ ಕಲಾವಿದನ ಹೆಸರೂ ಕಡ್ಡಾಯವೆಂಬಂತೆ ಚಿತ್ರದ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತಿದ್ದುದೂ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲವಾದರೂ ಹೆಸರಿನ ಮೂಲಕ ತಿಳಿಯಲಿ ಎಂದೇ) ಆದರೆ ಅವರ ಒಟ್ಟು ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಮುಖಭಾವದಷ್ಟೇ ಆದ್ಯತೆಯನ್ನು ವಸ್ತ್ರಾಭರಣಗಳಿಗೂ ನೀಡುತ್ತಿದ್ದುದು, ಹಿನ್ನೆಲೆಯನ್ನು ವಿವರವಾಗಿ ಪೂರೈಸುತ್ತಿದ್ದುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ತಂಪು (ಕೂಲ್) ಹಾಗೂ ಶುದ್ಧವರ್ಣಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಬಳಸಿದ್ದಾರೆ. ಇಡೀ ಚಿತ್ರದ ನಿರ್ವಹಣೆಯಲ್ಲಿ ತೀಡಿ ತಿದ್ದಿ ಬರೆಯದೆ ಮೊದಲೇ ಯೋಜಿಸಿದಂತೆ ಅಚ್ಚುಕಟ್ಟಾಗಿ ರಚಿಸಿದ್ದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಛಾವಚಿತ್ರ ರಚನೆಗಳಲ್ಲಿ ಫಲಕದ ಅಗಲ ಕಮ್ಮಿಯಿದ್ದು ಉದ್ದ ಹೆಚ್ಚಿರುವುದರಿಂದ ಮುಖ್ಯ ವ್ಯಕ್ತಿಯಷ್ಟೇ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವಂತೆ ರೂಪಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಒಟ್ಟು ಛಾವಚಿತ್ರ ಸಂಯೋಜನೆ ಒಂದೇ ಎನಿಸಿದರೂ ವೇಷ ಭೂಷಣಗಳಲ್ಲಿ , ಒಡವೆ ತೊಡವೆಗಳಲ್ಲಿ , ಶಿರೋ ಭೂಷಣಗಳಲ್ಲಿ ವೈವಿಧ್ಯತೆ ತಂದು ಏಕತಾನತೆಯನ್ನು ತಪ್ಪಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಈ ಶತಮಾನದ ಎರಡನೇ ಪಾದದಿಂದ ಮೂರನೇ ಪಾದದವರೆಗೆ ಕರ್ನಾಟಕದ ಚಿತ್ರಕಲಾ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ನಾಗರಾಜು ಅವರಿಗೆ ಒಂದು ಗಣ್ಯಸ್ಥಾನವಿದೆ. ನೈಜಶೈಲಿ ಅಂದಿಗೆ ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿತ್ತು. ಅಂದಿಗೆ ವೆಂಕಟಪ್ಪನವರು ಸಂಪ್ರದಾಯದಿಂದ ನೇರವಾಗಿ ಕಲ್ಕತ್ತೆಗೆ ಹೋಗಿ ಪುನರುಜ್ಜೀವಿತ ಭಾರತೀಯ ಶೈಲಿಯನ್ನು ಕಲಿತು ಬಂದ ಹಳೆಯ ಮೈಸೂರಿನ ಏಕೈಕ ವ್ಯಕ್ತಿ. ಅವರು ನೈಜಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿರುವವರಾದರೂ ಅವರಿಗದು

ಒಗ್ಗಲಿಲ್ಲ. ಇಲ್ಲಿ ಬಂಗಾಳಿ ಶೈಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಚಾರವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಇಲ್ಲಿ ನೈಜ ಪಂಥದ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಗುಂಪೇ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡಿತು. ಆ ಕಾಲದ ಉಳಿದವರಂತೆ ನಾಗರಾಜು ಅವರು ಚಾಮರಾಜೇಂದ್ರ ಶಾಲೆಗೆ ಉಪಾಧ್ಯಾಯರಾಗಿ ಹೋಗಬಹುದಿತ್ತು. ಆದರೆ ಅವರು ಹೋಗಲಿಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದ ಅವರಿಗೆ 'ಶಿಷ್ಯ'ರು ಎಂದು ಯಾರೂ ಇಲ್ಲ. ''ಈವರೆವಿಗೂ ನಾನೇನೂ ಉಪಾಧ್ಯಾಯನಾಗಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿಲ್ಲ. ಯಾರಾದರೂ ನನ್ನನ್ನು ಕೇಳುವುದುಂಟು, ಎಷ್ಟು ಜನರೆನ್ನು ತಯಾರು ಮಾಡಿದ್ದೀರಿ ಎಂದು? ನನ್ನ ಮನೆ ಹತ್ತಿರವೇ ಚಿತ್ರಕಲಾ ಶಾಲೆ ಇದೆ ಎಂದು ಹೇಳಿ ಚಾಮರಾಜೇಂದ್ರ ತಾಂತ್ರಿಕ ಶಾಲೆಗೆ ಕಳಿಸುತ್ತೇನೆಂದು ಹೇಳುವ ವಾಡಿಕೆ'' ಎಂದು ಅವರೇ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ನಾಗರಾಜು ಅವರು ಕೆಲಕಾಲ ಚಿತ್ರಕಲಾ ಪರಿಷತ್ತಿನ ಉಪಾಧ್ಯಕ್ಷರುಗಳಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬರಾಗಿದ್ದರೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ.

ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವೆಂದರೆ ಬ್ರಿಟಿಷರ ವಿರುದ್ಧ ಹೋರಾಡುವುದರೊಂದಿಗೆ ಪರಂಪರಾನುಗತವಾಗಿ ಆಳುತ್ತಿದ್ದ ದೇಶೀಯ ರಾಜರುಗಳನ್ನು ಪದಚ್ಯುತಿ ಮಾಡಿ ಪ್ರಜಾರಾಜ್ಯ ತರುವುದೂ ಆಗಿತ್ತು. ಪ್ರಾಯಶಃ ಬಹುತೇಕ ದೇಶೀಯ ರಾಜರು ಬ್ರಿಟಿಷರ ಕೈಗೊಂಬೆಗಳಾಗಿದ್ದುದೂ ಕಾರಣವಿರಬೇಕು. ಅರಸೊತ್ತಿಗೆಯೊಂದಿಗೆ ಆಶ್ರಯದಾತರಾಗಿದ್ದ ಕಲಾವಿದರೂ ಪದಚ್ಯುತರಾದಾಗ ಅನೇಕರಿಗೆ ಮುಂದಿನ ದಾರಿಕಾಣದಾಯಿತು. ಆಕಸ್ಮಿಕವಾಗಿ ಚಿತ್ರಕಲಾ ಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ಬಂದ ಕಲಾವಿದರು ಬೆಂಗಳೂರು ಇತ್ಯಾದಿ ಶಹರುಗಳಲ್ಲಿಯ ಕಾರ್ಖಾನೆ ಸೇರಿದರು. ಆದರೆ ವೃತ್ತಿನಿರತ, ಪರಂಪರಿತ ಕಲಾವಿದರಾದ ನಾಗರಾಜು ಹಾಗೂ ಉಳಿದವರು ಮೈಸೂರಿನಲ್ಲಿಯೆ ನಿಂತರು. ಅವರುಗಳ ಕಲೆಯ್ಕನ್ನು ಗುರುತಿಸಿ ಗೌರವಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಅರಮನೆ ಇರಲಿಲ್ಲ. ನವೋದಯ ಕಾಲದ ಇವರುಗಳನ್ನಾಗಲೀ ಇವರ ಕಲೆಯನ್ನಾಗಲೀ ಮುಂದಿನ ನವ್ಯರು ಸ್ವೀಕರಿಸಲಿಲ್ಲ. ಕಾವ್ಯ, ನಾಟಕಗಳಂತೆ ನವ್ಯರ ಮೇಲೂ ಪಾಶ್ಚಿಮಾತ್ಯ ಪ್ರಭಾವ ಬಿದ್ದು, ಹಿಂದಿನದಕ್ಕಿಂತ ವಸ್ತು, ನಿರೂಪಣೆ, ಶೈಲಿ, ಉದ್ದೇಶ, ಅರ್ಥ, ತಂತ್ರ ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಸಂಪೂರ್ಣ ಬದಲಾವಣೆಯನ್ನು ಕಂಡುಕೊಂಡಿತು. ಹೊಸದರ ಹುಡುಕಾಟದಲ್ಲಿ ಹಿಂದಿನದು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಮರೆಯಾಯಿತು. ಕೊನೆಯ ಪಕ್ಷ ಕಲಾ ಚರಿತ್ರೆಯ

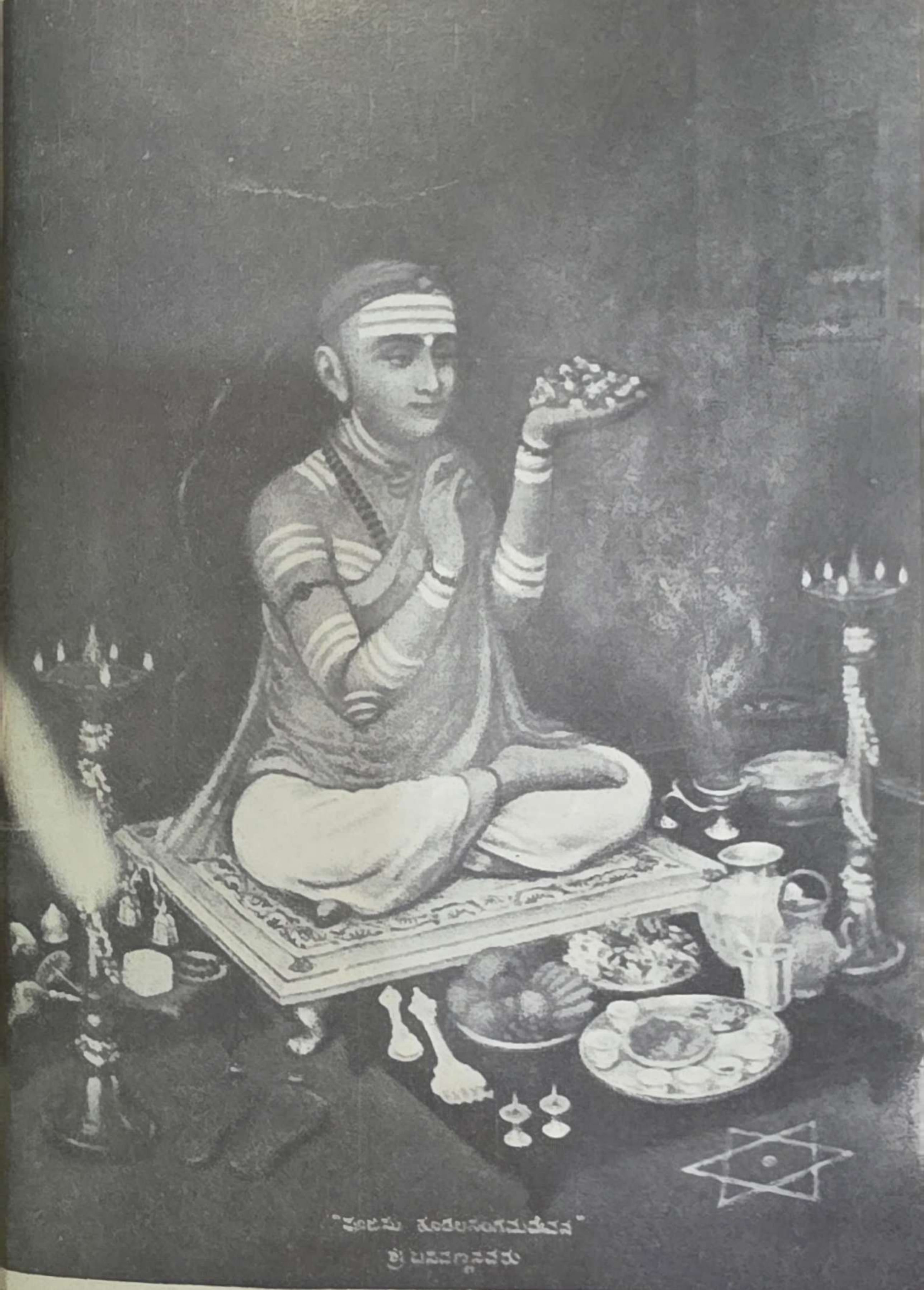
ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲಾದರೂ ನವೋದಯ ಕಾಲದ (ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಮೊದಲ ಮಹಾಯುದ್ಧದಿಂದ, ವಿಶಾಲ ಕರ್ನಾಟಕ ಆಗುವವರೆಗೆ) ಕಲೆ-ಕಲಾವಿದರನ್ನು ಗುರುತಿಸುವ ಅವರಿಗೆ ಬಂದ ಒತ್ತಡ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಹಾಗೂ ರಾಜಕೀಯ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಅಭ್ಯಸಿಸಿ ದಾಖಲಿಸುವ ಅಗತ್ಯ ಈಗ ತೀವ್ರವಾಗಿದೆ.

Y. NAGARAJU

Y. Nagaraju was an artist who lived at the time when the art in Karnataka was undergoing an important metamorphosis. This period saw changes in the tradition of art with regard to its style, medium, portrayal, purpose etc. At the same time there were political and social changes too. Nagaraju understood the metamorphosis in these fields. He contributed. Between the two generations Nagaraju and some peers like him who rendered their services to the art played a vital role in the history of art. Socially too, the period was equally important.

PRELUDE

Ravi Varma presented his last batch of paintings to the King of Mysore, in 1905. Nagaraju took birth in the same year. Ravi Varma died the next year (1906). In the following year (1907) his brother and artist Subramanya Raju took birth. From traditional paintings, took source the art works of natural style, which was modern in those days of transformation. Mysore (Karnataka) which had come down through the Ajantha Era, the Mughal & Deccan Era, the Vijayanagar & then the Tanjore and finally the traditional style of Mysore, having crossed many a stage, welcomed heartily the natural style of Mysore, having crossed many a stage, welcomed heartily the natural style. Yet, though there were mutual differences in the past stages in technique of portrayal, format and styles, there were no changes in the art in its entirity, in the position of the artist or in the social framework. There was no elevation above the state of providing art works concerning the mythological stories. The coming of Ravivarma, exploration of photography, changes in technique and subject, National Revolution and social awareness, the changes in concept and attitude towards art, the advent of others into the field on the termination of art from being a craft guild of a few traditional families alone, beginning of the peoples patronage, on the Royal patronage being found to be wanting, a new concept that the art could be learnt through learning in an institute and through such others, the era of realism caused a change that was never before seen in the world of art. A silent witness to all these changes was -Nagaraju. But what could not make him much popular is his lack of contacts and publicity, he being lost in his own creations, adoptations to the changing times, paucity of sufficient leisure amidst the chores of family life, not being able to draw anything other

"ಹಾಲು ಹಂಚಿಕುಡಿವ"
ಶ್ರೀ ಬಿಜವಾಡ

ವೈ.ನಾಗರಾಜು ಅವರಿಗೆ ಧರ್ಮವೀರರಿಂದ ಗೌರವ.

Y. Nagaraju being awarded by Dharmaveera

ಮೈಸೂರು ಅರಮನೆಯಲ್ಲಿ ದಸರಾ ಪ್ಯಾನಲ್

Dasara Panel at Mysore Palace

than those meant for sale, and finally restricting himself to Mysore alone as his field of activity.

BIRTH

Nagaraju, who belonged to the Soma Arya Kshatriya sect, came from the lineage of artists who had served in the times of Vijayanagar from many generations. With the decline of Vijayanagar, the artists scattered away towards Chitradurg, Tanjore, Alampur, Jawagal, Sira and other places. The family to which Nagaraju belonged to, settled in Turuvekere in Tumkur District. Excepting Mysore District, the traditional works in most numbers are found in Tumkur. Even Subbanna Nonavinakere, near Tumkur, who, in the last part of the nineteenth century, created many traditional works which adorned the walls of Keregodi Rangapur near Tiptur, might have been a relative of his elders. Diwan Poornaiah brought the elders of Nagaraju to Mysore, from Turuvekere. Artists like Yallanna, Veeranna of this family, were serving the Mysore Palace. Later, Sundaraiah of this lineage was an artist in the court of Krishnaraja Wodeyar the III and Chamaraja Wodeyar. The paintings in the Jaganmohan Palace of Mysore, Dariyadaulat of Srirangapatna were drawn in his presence. His son, Yallappa was a draftsman in the Palace, though not a creative artist. His wife was Smt.Krishnamma. Yellappa who was a designer in the Palace at the time of it being newly constructed after a fire havoc, in the period of Krishnaraja Wodeyar the IV, gradually rose to the level of draftsman. He named his son as Nagaraju, who was born (27th August 1905) after the couple had performed 'Nagaprathiste' (snake worship). When another son was born after two years (3rd December 1907) he was name Subramanya Raju. He has been guiding us even to this day as reputed artist.

EDUCATION

Nagaraju's kindergarten level education began in his fifth year in Mysore's Raja School. With his five years of formal schooling being discontinued, he, at the age of ten (1915) joined Sri Chamarajendra School of Art, Sculpture and Craft. During his days in Raja School, he won a Silver Plate in Dussera Exhibition for his sketch on the life history of frog. While his father and grand father during their leisure hours were drawing traditional paintings, with the hereditary 'blood flowing in the body, Nagaraju must have naturally felt that he should have art as his field.

At the time while Herald G.Aldarton was the Principal of Chamarajendra School, R.T.Ramakrishna for Cartoons, R.Venugopala Naidu for Geometrical figures, K.Keshavaiah at first and R.V.Naidu later for portraits and N.K.Devar for Composition, were the other masters. Apart from this Srinivasamurthy and M.Alaiah were teaching English and General knowledge in the school. Nagaraju completed here his five years course. Those days all students from Mysore Region could appear for art exams of Madras and those of North Carnatic for J.J.Art School of Bombay, through postal coaching. Nagaraju earned his diploma (1921) by passing the exams conducted by the Government of Madras in drawing, painting, design and geometrical drawings. Apart from this, he did his advanced art work and practiced finr arts workshop in Chamarajendra School upto 1922. The commercial works created by him during this period were exhibited in the British Empire Exhibition (1924) Alderton gave Nagaraju, on completing his art education, a certificate stating 'He is a hereditary artist of considerable abilities'

PALACE

While staying in the Palace itself, it was not difficult for Yallappa to meet Mirza Ismail and consult him for future livelihood by showing him the art works of Nagaraju. Mirza had a special love for artists and the art. He used to discuss about art in the letters he was writing to the Writer, Philosopher D.V.G. Even before becoming a Diwan he encouraged Venkatappa and showed eagerness in the development of his art. The relation the father had with the Palace was not by the son. Once, while Nagaraju was still learning in the Chamaraja School, the Prince had . come and appreciated the works of Nagaraju (1916). On getting acquainted with Nagaraju, Mirza showed his works to Krishnaraja Wodeyar the IV. The Maharaja selected a few to be kept in the Palace and ordered for a cash prize. Within a few days he appointed Nagaraju as Palace artist (1.12.1922). Nagaraju was just eighteen years then. From then on he was meeting the King and also his family members every now and then. Once when he was drawing a picture in the Dolly Avenued Road of Mysore, Krishnaraja Wodeyar met him. Next time, the King personally examined his oil paintings in the summer Palace. Nagaraju had his studio in the place where we today find the marble stairs in the northern part of the Palace. Once, the Queen Lakshmivilas was surprised to find Nagaraju conducting a huge 7×10sq.ft oil painting all by himself and even asked him why he should not employ some one to help him. And, another time some European ladies esclaimed on seeing his art works that the Maharaja was having a wonderful thing achieved through Nagaraju. With all modesty, he replied that it was all the kindness of the Maharaja. In the Palace Sanctury, he had drawn an oil painting of Gayathri. It was duly printed and distributed by the palace in the prayer books.

The fact that Nagaraju was drawing the portraits of the King, Princes, Queens, Princesses and the Royal Members, having them to model for him, some times under the direct supervision of the King himself, points out the trust he had earned from the Palace as its artist.

TRAVEL ABROAD

Perhaps the first ever artist to travel abroad from the old Mysore Region is Nagaraju. That too, to travel with the Prince was an unique opportunity of his alone. It seems, as he was drawing the portrait of Kanteerava Narasimharaja Wodeyar in the Chamundi Palace, the Prince queried why not he visit France, England and other countries to view the exhibitions and the museums over there. Nagaraju replied with politeness that he would if ordered thus. In the past Venkatappa had desired to travel abroad. He had even expressed his desire. Perhaps the Palace had even consented. But this could not materialise due to second world war. He never again went abroad. The Prince on the acceptance of Nagaraju consulted Krishnaraja Wodeyar. The Prince had travelled abroad many a times by then. Krishnaraja Wodeyar had made Mysore a model State through progress and modernisation in the fields of Education, Architecture, Economy' and others, as is well known. Similarly, he had recognised the changes brewing up in the field of Art. He agreed to send Nagaraju not as an artist but as a student of art (1927). Nagaraju, with the Prince, sailed in a ship 'Rajaputana' from Bombay and visited places like Eden, Suyez, Morceles. From there he visited Paris by train. There he visited Le Salon Art Exhibition, Lourve Museum & Art Gallery, Lusem Bourge Art Museum, Varsillas Museum, Pantheon and the studio of Lucartha the artist. Next, he went to London and visited Royal

Institute of Painters in water colours, Royal Academy Exhibition, National Art Gallery, Royal Society of Painters in water colour, Victoria and Albert Museum, Wallace collection Art Gallery, Tata Art Gallery, National Portrait Gallery, Royal College of Art, Indian Museum, British Museum, Diploma Gallery and such other places of interst.

He met M.William Rottenstone, the then Principal of London Royal College of Arts and expressed his desire to get admitted. The entrance exam was conducted. He had to draw the nude of a man standing and a woman sitting in pencil sketch. When he did it quite satisfactorily, the Principal agreed to take him. A cable was sent to the Prince from Mysore, which read "If Nagaraju wishes and if the Prince feels it necessary, Nagaraju may study art in London, as the King has no objection". But, it was summer holidays by then for the Royal College. The return ticket had been reserved for Nagaraju too. Also, as the silver jubilee celebrations of Krishnaraja Wodeyar was due (1927) Nagaraju had to return. He reported to the Maharaja. Even the Maharaja felt happy. Nagaraju gained confidence that he could achieve much more in art.

HONOURS

While Nagaraju was still in Raja School, in his tenth year, he had won a silver plate as prize for his exhibit in the Dussera Exhibition. He was honoured with a Citation on 22.8.1965 in the Chitrakala Parishat Assembly. In 1972, the State Lalit Kala Academy honoured him saying, "Nagaraju has made a big name in Portrait painting. An elderly artist who has led a clean disciplined life". He earned the title "Chitrakala Praveena" on 20.1.1973 in the Conference of Somavamsha Arya Kshatriyas. He had earned a

prize even in the competition held for draft works for drawing them in the Durbar Hall. At some other time, he had won a cup worth Rs.150/- for Palace Pencil sketch.

The Maharaja had sanctioned remuneration after selecting from some of his works drawn during his diploma studies. Then he was nominated as a Palace artist with assignments to draw oil portraits of the members of the Royal family, for a remuneration of Rs.100/- for each of them. Sometimes he used to get upto Rs.500/- for 3×5sq.ft work. While on a foreign tour he earned a monthly scholarship of Rs.250/-. The famous works on Dussera procession earned him Rs.1000/- for big ones while small ones fetched Rs.300/-. The Maharaja and Maharani had given him many presents happily on seeing his works. He was presented with money even on doing a portrait of Visveswaraya. Like others when he retired from the Palace in 1957, the honorarium of Rs.50/- per month was discontinued.

FAMILY

Not much is known about his personal life, as he was very limited in his talk and had devoted his entire life for the art. He never wasted his time, as he worked first in the Palace and then in the studio for the daily bread. Thus friends and dear ones were very few. In the student days also he was drawing portraits and others, in the house of artist Keshavaiah. Earlier to this he used to draw traditional works with his father and grandfather, in leisure hours. Throughout his life his hand held the brush. Even on the day of his death (2.8.1979) he had brought colours to draw a colour painting at the Studio. But he collapsed in the house itself and died on the same day.

In the early days of his joining the Palace he was married to Smt.Gowramma of Bangalore. She died after delivering two sons and three daughters. Then he was married to Smt. Kamalamma. She also gave birth to two sons and three daughters. Though his children did not choose the art as their field, some of them showed the aptitude and interest. His son Subramanya Raju who is working in Karnataka Electrcity Board funished enough material for this article. Jayasundar Raj, the eldest son is a professor in Engineering College in Ranebennur. Shankar Raju another son, who is working in State Public Works Dept., is taking care of the invaluable works of his father in the same house where his father lived in Mysore, Subramanya Raju who was with his brother Nagaraju, on being inspired on his brother getting a prize, sent his work to a competition and won a prize. He found his individuality after practising the art with his brother in Keshavaiah's workshop. Subramanya Raju who has a lot of respect for Nagarjau's art works not only furnished sufficient information but alos gave the notings he had prepared. Of the sons, two are B.E., One is M.Tex and the other one is M.Sc. Chandrashekar, a son, is no more but all others are in good posts.

Nagaraju had adopted the concern and discipline he had shown in the art in his life too. He used to start his work after saying his prayers and worshipping the Gods, every morning. He was wearing a long coat and then suit, the prescribed dress of the Palace. The Mysore turban was his companion till the end.

ART WORKS

It was not the period to keep a count of his works. Nor was there any desire to document the works created. Though he had drawn some art works creatively on his own many had been drawn to the order. The artist himself has listed the works drawn by him but the list is incomplete.

We could see the art works at the Palace, School, College and other public places. We do not know much about the works prior to Palace days. We have already known that he had sent some water paintings (perhaps landscapes) to the Maharaja through Mirza Ismail (but the whereabouts are not known now). Having seen them, the Maharaja obtained some of them and had the Dolly Avenue as well Albert Victor Road of Mysore drawn. By now, perhaps, Nagaraju had accomplished perfection in the portrait painting. On seeing the portraits of Hujur Khandan M.P.Subramanyaraje Urs and his father Pattayyaje Urs, the Maharaja got the portraits drawn of young Bhakshi, Deshmukhi Sham Rao, Sadaga-chad-sha, Captain Nabikhan. These were 20×30 inches. At this period, he drew the portrait of Maharaja's sister in 3×5sq.ft. A 5×3sq.ft portrait of Mirza is in the Nilgiri Palace.

In India's rule books of yore we find a proved statement called the "Law of Art depiction". It enumerates that only in the art of drawings does a possibility of the three worlds uniting, and past, present and future converging on the same platform, exists. Europeans have called such works "Anachronism". Accordingly in 1926 with Krishnaraja Wodeyar the III in the background he drew the portraits of Krishnaraja Wodeyar the IV, Prince Kanteerava Narasimharaja, Prince Jayachamaraja Wodeyar, in composition, at the behest of Krishnaraja

Wodeyar the IV. Those who are aware of history know that all these four belonged to four different periods. This was titled "a portrait of four generations" and exhibited in the Durbar Hall of Mysore. As taking photographs of Chamundi was prohibited Nagaraju was given the opportunity of a closer look at the sculpture for quite some time. Picturising the idol on the canvass of his mind he returned to draw it. The posture he drew depicted Chamundeswari sitting with one foot on a stool and other on the ground with eight weapons in all the eight hands and with just adequate ornaments. Further the Goddess has been depicted to be in the sky with Chamundi hill at the bottom of the board, tank in the front, the path leading to the hill, the temple, tree, shrubs, the dusk, lighted decorations of the path, the Palace on the hill and the temple, all in a beautiful composition. On return from abroad he drew the portraits of Colonel Meggan and his wife and also of the Prince with his three children, which is in the summer Palace at present.

The concept of Dussera Procession to be painted in the Palace court occured to him in 1930. Subramanya Raju himself drafted the blue prints of the paintings While the paintings drawn on the canvass spread on the walls measure 13×7.5sq.ft the small ones on the doors and beside them are small ones. To start with K.Keshavaiah, Nagaraju, Subramanya Raju, S.Shankar Raju began with it but in the end S.Nanjundaswamy, S.Narasimhaswamy and S.R.Iyengar also joined them. Nagaraju created two big and three small layouts. The pictures that depict the first batallion of Mysore Infantry and Krishnaraja, narasimharaja, Jayachamaraja riding the horses are of full dimensions. Bullock cart, drum, elephants of D.C. Municipal Commissioner and Comti are of small

frames. Totally 28 paintings of all the artists which began in 1933 took ten years to be completed. They were drawn in the Jagammohan Palace and then spread on the walls in the Kalyana Mantapa. Chamundeswari chariot festival, the 29th frame, is the creation of Nagaraju. Another composition that brought fame to Nagaraju is the "Maharaja reclining on the golden throne", painted in 1933. With the smiling Maharaja in the prominence, for the background is the spacious Durbar hall of the Palace. Contemporary personalities of importance in apt attires, on a huge dimension in oil colours speaks for the artistic portrayal of Nagaraju. The 12 feet tall portrait of Gandhiji drawn for the Dussera exhibition, on being exhibited for six to seven years in prominent places attracted many people. It seems Nagaraju is the only artist who made Sir M.Visveswaraya, who was a very busy person, sit as a model in one place.

After making M.V. sit for the final touches, when Nagaraju asked for the blessings, he received remuneration too. This portrait with M.V's signature is at present in the B.M.S. Technical College in Bangalore. Even the portrait of B.M.Srinivasaiah, the founder of the College, is the work of Nagaraju and is found here. On the stage of Rangacharlu Townhall in Mysore, we find a large composition of 15×15sq.ft, first drawn by Nagaraju. This depicts 'Bharathmatha' amidst the India map, with a blessing hand. On her right is musical chore, Violin, Tamboora, Veena players. Two women in the background are offereing floral tributes. On the left are dancing damsels, instrument players and garland holders. Behind on the top we find 'Gandharvas' and beyond them amidst the clouds Shiva-Parvathi, Vishnu, Ganesh, Lakshmi-Brahma, and other gods and goddesses. This picture has been renovated recently by others.

Nagaraju has drawn miniature paintings too. In minute measures we find Chamaraja Wodeyar, Vanivilas and also Durbar hall. The last one is in the Rajendravilas Palace on the hill. A picture of Chamaraja Wodeyar is in the Palace on the Vershill in Nilgiri. In the same way, he has made miniature paintings of many Gods and Goddesses for Bharatpur Palace, too.

Some of the other art works created by Nagaraju are portraits of Gandhi and Nehru (in Govt. College of Mercara), of Venkatappa and Nehru (in Venkatappa Art School), of Kota Subbaiah (in the Kota Vijayalakshmi choultry), of the President and Members of Nanjangud Co-operative Bank, of Parameshwari in Kannika Parameshwari Society in Mysore and of Goddess in Himishamba Kalyana Mantap.

In the series on Kings and the Royal family members, we find the portraits of Maharaja's mother Vanivilas Sannidhana, Jayalakshamanni and her daughter Krishnarajammanni, Cheluvarajammanni and her daughter, Princess. These paintings are in the top floor of the Palace. While Nagaraju had drawn many dimensional and many postures of many a painting of crown Prince, and also Jayachamaraja, some of them are in Mysore Palace, Town Hall, Jaganmohan Art School, Lalith Mahal, Indra Bhavan, Co-operative Society, Folk Museum, Sales Depot of Chamaraja Technical School, Vasant Mahal Palace, Chamundi Summer Palace, Kannika Parameswari Society, Chamundi Hill temple and Palace, National Institute of Engineering, Govt.College of Mercara, Co-operative Bank of Nanjangud, Bangalore's Vidhana Soudha, Mayo Hall, Central College, Govt.Arts College and such other places as already stated. The paintings of Sri Shivaratheswara Adi Sir Guru is in Mysore Mutt.

There are paintings pertaining to the mutts concerned, in Mysore's Parakal Mutt, Udipi's Sodhe mutt, Bangalore's Kabit Mutt. It is a great honour that Nagaraju received when he drew on the Arch, in front of the throne, the picture of the Goddess Panchayathana. He has also drawn the portrait of the C. V. Raman, the Scientist, it is learnt.

When the renowned Gubbi company celebrated its Anniversary Nagaraju drew some screens. While he was a Palace Artist he was permitted by the Palace to earn remuneration for his art works drawn for private parties. On being relieved from the Palace in 1957 he had to inevitably undertake the job of drawing colour portraits of the common people and also colouring the photographs.

REVIEW OF ART WORKS

As already stated Nagaraju lived in the period of changing times. His grandfather Sundaraiah had made his name in the traditional art. But his father Yallappa became a draftsman without making the art work his field. Yet the Palace did not leave him. He was drawing both in traditional and realism styles, in his leisure hours. Though Ravivarma drew many paintings for the Palace neither he nor his works were seen, let alone the common men, even by the artists themselves. His influence on the artists were rendered indirectly. Realism was inevitable in the changing time. While there was reformation and modernisation in all other fields it was the period when the crown Prince went abroad many times, got impressed by their culture, civilisation, scientific inventions, and started implementing them in his state too. British officials naturally desired to see the European culture here also. So, Nagaraju for his period selected art work as his field. He got used to the

Realism and oil medium. Like him the others who opted for Realism as their medium were among others, Aziz, Iyengar, N.S.Swamy Dwaya. Some of them were not artists of family lineage.

Nagaraju was different. His lineage was devoted to art. Inevitably he had to adopt himself to the social conditions. On achieving this the traditionalists easily accepted the Realism. During this period, as we could see from the private collection of the Palace, many compositions of the traditional Goddesses in the style of Realism. We could cite as an example for this changing period the picture of Sri Rama worshipping Mahisha Mardini, created by Subramanya Raju using models for this purpose. The realistic works were liked by the King who encouraged the creations, the foreigners who either purchased or got them presentation, and in later days the common men who too could easily obtain them. Nagaraju and his contemporaries fulfilled such demand. But others did not have the freedom Nagaraju had with the Palace.

The other challenge Nagaraju faced was the attraction of Photography. Though this made an entry in old Mysore in 1950 itself, it was available easily by the beginning of this century. Many Indians even to this day have the superstition of not being portrayed during their lifetime. But the people gave up this feeling when the Maharaja himself had his portrait drawn. But this was not exhibited duly framed.

A stage that had escaped the attention of the historians of art in Karnataka was of the period Nagaraju had entered the field. That was a system which was very near to photography that comprised of his portrait with the Maharaja. Sometimes

Maharaja himself used to make his beloved ones stay with him for getting portrayed and later used to have the painting presented to that person. Both felt it was an honour. On being happy with the help rendered by Kashi Appanna Shetty of Chitradurg to the people during the drought, Maharaja got him to Mysore and asked what he wished to have. Shetty had a portrait with the Maharaja. This picture is with his lineage even now, Nagaraju created at first many pictures of this stage which copied realism in traditional composition.

The reason that photographs were available only in black & white and that too in small size led to the demand for modelling for portrait painting. The Realists first resorted to enlarging the photographs and colouring it. Then even if the black and white photographs could be duly enlarged and printed, the coloured ones were not available. Thus many artists had to undertake the system of colouring enlarged black and white photographs, and primarily the portraits. Nagaraju also undertook the same work. It would not be an exaggeration to state that Nagaraju featured prominently in the history of art that could not vie with the modern tradition that had made its appearance in the last part of their period who had come under the people's patronage on missing Royal patronage, after being glorified through the descendents of the lineage who learnt the new system through school education. This had missed one generation after the new system followed the art which was a family possession under Royal patronage. As he did not wish his children to have a life of struggle, Nagaraju made them highly educated with degrees like B.E., M.Tech. Traditionalists did not love modernism like they did Realism. When Nagaraju travelled abroad (1972) many 'ism's had already

passed. Though Picasso, Sahgal and others were creative enough Nagaraju viewed realistic art works of Victorian period. They had progressed much in the European culture. But it is not easy enough for them to follow the sensitive and modern Indian art, as well as the sensitive live sketches.

While Nagaraju asserted this, during his stay abroad nourished the desire to draw large works of history like the European artists. He must have seen the contemporary art over there. But by the time it came to India Nagaraju had grown old. Also, by then, it had been labelled as 'modern'. But we have to draw a different meaning itself from. Nagaraju's statement that "Modern Art is scribbling whatever is thought of, and is an art to fool people with irrelevant colours. Thus youngsters shall not be drawn towards it. Modern art is the work of an incapable person and not a hardworking artist. Apart from this, it makes a naturally born artist to be ignored by the people, fixing him in dilemma in the way of life". When printing (litho) made its entry his grandfather Sundaraiah helped draw designs and print them. Father Yallappa became a draftsman. Nagaraju learnt the realistic style of art in school. That is, traditionally too he responded to the'new'and walked in progressive path. So, when he talked of the modern art it must have been the outcome of his feelings on seeing some immature works. The advent of a political, social conditions different from the state when the traditionalists accepted the realism must have disillusioned them.

Though to start with we see landscapes and compositions, it is portraits which brought him lame. Drawing landscapes sitting amidst people was something new those days. At the same time drawing

with the help of a model and drawing the portrait of a person as naturally as possible was also very popular. Ravivarma drew a composition wiht a model. But Nagaraju succeeded. He earned the trust even to draw the portraits of the women folk of the Palace. More than a hundred portraits of chest high and full dimension has been drawn in this style. Even after retirement from the Palace though he drew with models, the fact that colouring the photographs with due corrections was more in demand than being easy and to be easily accessible to the common man played a vital role.

In the paintings of seven to eight artists we could find in the Kalyana Mantap of the Palace, particularly in the portraits, individual effect is not much. So it is not easy to recognise the works of Nagaraju individually. (It is for this reason alone in later days the practice of signing the works came into effect. In the days of realists it is to know the artist if not by his style atleast by his signature it became compulsory to attest his name in the margin). From the overall observation we could find equal importance given to the attire as much as it was for the facial expression, which complemented the background details. Cool and pure colours have been employed much. The entire work could be seen to have been meticulously planned to avert corrections. In the portraits the width of the frame is less compared to the length and thus the main character has to be kept in view at the middle. Though the entire composition in the portrait drawing has uniformity the variety in the attire and ornaments avert the monotomy.

In the history of Karnataka art, during phases from the second to the third of this century, Nagaraju has

a valuable place. Realism was inevitable those days. Those days Venkatappa was the only person from old Mysore who had been to Calcutta,from the family of traditionalists, to learn the rejuvenated Indian style. Though he has drawn in the style of realism it did not suit him. The Bengali style could not catch up here. Yet, a big group of realists were formed. Like others Nagaraju could have been a teacher in the Chamarajendra School. But didn't. So he does not have any disciples. "I have not worked as a teacher till now. If any one asks me as to how many people I have trained, I would direct them to the nearby Chamarajendra technical school," he would say. Still he is found to be one of the teachers in the Chitrakala Parishat for a few days.

Independence meant, apart from the struggle against the British to dethrone the Kings of their dynastic rule of initiate democracy. Perhaps many Kings who were puppets under the British rule must have been a cause for this. Along with Kings, when the artists enjoying the Royal patronage alos were out of posts, they could find no solution. Many artists who had accidentally come into the field of art had to join factories in cities like Bangalore. But other professional and traditional artists stayed back in Mysore. The Palace was not available any more to honour their art in recognition. They were not received by the modernists either. Like in poetry, drama, with the influence of westerners on modernists, there was a total change in the portrayal of subject, style, purpose, meaning, technique etc. In the efforts for searching new things, the previous ones disappeared totally. It is very essential to recognise the art and artists of the changing times (from First World War to the formation of Karnataka) atleast

from the point of history of art, and to study and document the pressures they were under and the political, social conditions they were in.

ವೈ.ನಾಗರಾಜು

ಈ ಶತಮಾನದ ರಾಜ್ಯದ ಚಿತ್ರ ಕಲಾ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ವೈ.ನಾಗರಾಜು ಅವರಿಗೆ ಒಂದು ಗಣ್ಯ ಸ್ಥಾನವಿದೆ. ಈ ಕಲಾವಿದರು ತಮ್ಮ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಚಿತ್ರಕಲೆಯನ್ನು ತಮ್ಮ ಕ್ಷೇತ್ರವಾಗಿರಿಸಿಕೊಂಡರು.

ನೈಜವಾದವನ್ನು, ಶೈಲ ಮಾಧ್ಯಮವನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಒಗ್ಗಿಸಿಕೊಂಡು, ಚಿತ್ರ ರಚನೆ ಮಾಡಿ ಜನಪ್ರಿಯರಾದರು. ಇವರಂತೆ ನೈಜ ಶೈಲಿಯನ್ನು ತಮ್ಮ ಮಾಧ್ಯಮವನ್ನಾಗಿ ಅರಿಸಿಕೊಂಡವರಲ್ಲಿ ಆಜೀಜ್, ಅಯ್ಯಂಗಾರ್, ಎಸ್.ಎನ್.ಸ್ವಾಮಿ ಮುಂತಾದವರಿದ್ದಾರೆ. ಅವರಲ್ಲಿ ಕೆಲವರು ವಂಶಪಾರಂಪರಿಕವಾಗಿ ಬಂದ ಕಲಾವಿದರಲ್ಲ. ಈ ಕಲಾವಿದರ ವಿಷಯ ಹಾಗಲ್ಲ. ಚಿತ್ರಕಲೆಗೆ ಮೀಸಲಾಗಿರಿಸಿದ್ದ ವಂಶ ವೈ.ನಾಗರಾಜು ಅವರದು.

ಕರ್ನಾಟಕದ ಕಲಾ ಇತಿಹಾಸಕಾರರ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಹಂತವೊಂದು ನಾಗರಾಜು ಅವರ ಕಾಲದಲ್ಲಿತ್ತು. ಅದೆಂದರೆ, ಮಹಾರಾಜರ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತರು ಶಾವು ಇರುವಂತೆ ಚಿತ್ರ ಬರೆಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದ ಕಾಲ, ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಅರಸರೇ ತಮ್ಮ ಪ್ರಿಯರಾದವರೊಂದಿಗೆ ಇರುವಂತೆ ಚಿತ್ರ ಬರೆಸಿ, ಅದನ್ನು ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿದ್ದ ವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಬಹುಮಾನಿಸುತ್ತಿದ್ದರು.

ಇದೊಂದು ಗೌರವವೆಂದು ಅರಸರು, ಕಲಾವಿದರು ಹಾಗೂ ಬಹುಮಾನ ಪಡೆಯುತ್ತಿದ್ದವರು ತಿಳಿಯುತ್ತಿದ್ದರು.